Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕН МИНИСТРИЙ СОВЕТЕН ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз * ЕРА, 13 СЕНТЯБРЬ, 1990 ШУ. * № 95 (7909). * Мах 3 кеп.

РСФСР КОМПАРТЕ ЦК ХЬАЛХАРА ПЛЕНУМ

1990 шера 7 сентябре Москве хилар РСФСР Компарте ЦК пленум, организационни дешашка хьежар из. Пленума балха юкъе дакъа лаьцар РСФСР КП Учредительни съезде хержача Компарте Централъни Комитетен Центральни тIахьожама комиссен членаша, парте крайкомий, обкомий хьалхарча секретараша, партийни кепайоазон викалаша.

Лоацца дош оалаш къамаьл а даь, заседани хьайийллар РСФСР Компарте ЦК хьалхарча секретара И. К. Полозкова, республикански Компарте структурахи кулгалдеча органий составахи шийна хетар аьлар цо. Хьалхарча дешах лаьцца дагардар вIаши довзийташ дийна а демократтични а къамаьл хилар. Дискусси йолча хана альтернативни кIийлен тIа къоастайир парте Централъни Комитета Политбюро члеиаллеи ЦК секретараллеи харжа оттабаьча кандидатий состав.

Къайлагlа кхадж а тоссаш, Политбюро членалла хержар И. И. Антонович, А. М. Брячихин, В. Н. Енина, Г. А. Зюганов, А. Н. Ильин, Н. В. Калинин, В. И. Кашин, Д. Н. Кутультинов, Н. Х. Любимов, А. Г. Мельников, И. К. Полозков, Ю. Н. Прокопьев, Н. П. Силкова, А. С. Соколов, В. Н. Степанов, К. В. Фролов, В. В. Чикин, В. В. Яшин.

Компарте ЦК шоллагIча секретаралла хержар А. Н. Ильин, секретаралла — И. И. Антонович, Г. А. Зюганов, В. И. Кашин, А. Г. Мельников, Н. П. Силкова, А. С. Соколов.

Пленума балха юкъе дакъа лоацаш хилар КПСС ЦК Политбюро член, секретарь О. С. Шенин, КПСС ЦК секретарь Ю. А. Манаенков, РСФСР Компарте ЦКК председатель Н. С. Столяров, Президентски Совета член, СССР оборона министр Д. Т. Язов.

(ТАСС).

«РСФСР КОМПАРТЕ ГIУЛАКХИЙ ПРОГРАММА ПРОЕКТАХ» БОЛА РСФСР КОМПАРТЕ УЧРЕДИТЕЛЬНИ СЪЕЗДА СОЦАМ

РСФСР Компарте Учредительни съездо соцам бу:

1. КПСС керда программа тIаэцалехьа йолча хана РСФСР Компарте ший балха тIа кулгалду КПСС «Гуманни, демократически социализмага йолча» Программни заявленецен парте XXVIII съезде тIанийцача КПСС Уставацен.

2. Шерра йола партийни актив, Iилмахойи специалисташи юкъе а озаш, Учредительни съезде дийцачун итогий, парторганизацейи коммунистийи предложеней, республике эттача общественно - политически хьала башхалоний кIийлен тIа РСФСР Компарте ЦК-ас РСФСР Компарте балха керттера лостамаш оттаде, 1990 шера 15 октябрь тIахкачалехьа уж арадаха; республика ерригача партийни организацешка уж дувцийта, 1990 шера декабрь беттал тIехьа доацаш РСФСР Компарте ЦК-ай ЦКК-ай цхьана шеръяьча заседане чIоагIде.

РСФСР КОМПАРТЕ ЦЕНТРАЛЬНИ ТIАХЬОЖАМА КОМИССЕ ПЛЕНУМ

7 сентябре Москве хьайийллар РСФСР Компарте Централъни тIахьожама комиссе хьалхара пленум.

Пленуме хержай РСФСР Компарте Центральни тIахьожама комиссе президиум Н. С. Столяров (РСФСР КП ЦКК председатель), П. Я. Слезко (РСФСР КП ЦКК председатела заместитель), Н. Ф. Катков (РСФСР КП ЦКК бехктокхаме секретарь), РСФСР КП ЦКК членаш Б. И. Балашов, А. А. Власенко, В. М. Горбунов, А. П. Думачев, А. Я. Немтинов, Ю. Н. Николаев, Г. Н. Федорова юкъе а болаш.

Пленум хьежар РСФСР Компарте Централъни тIахьожама комиссе структура проекташка, цун президиумах йолча положенешка, гаргтарча хана берггболча балха керттера лостамаш къоастадир.

(ТАСС).

ЦХЬАНА ЯЬ ЗАЯВЛЕНИ

Ирако Кувейта духьал тIом барцен из дIалаьца дIа ца хецаш лоаттаярцен дувзаденна Президента М. С. Горбачевен Президента Дж. Бушен цхьана ер заявлени яьй:

Ирака яь агресси ла йиш йоацаш хет тхона. Цхьаккха машаре порядок хургьяц дунен халкъашта юкъе, нагахьа санна йоккхагIйолча паччахьалкхенаша зIамагIйола лоалахара пачхьалкхенаш дIалувце.

Оаха чIоагIъю тхоай мехкий кхьгча мехкашцарча гIулакхий министраша укх шера 3 сентябре цхьана яь заявлени. Кхерамзлен Совета 660, 661, 662, 663, 665 йола резолюцеш ишта хьал а лоац. Тахан тхо шIаьхха а кхайк Ирака правительствага Кувейтера дувцилга йоацаш дIагIо. Кувейта законагIа йола правительство меттаоттае йиш хилийта, Иракен Кувейтен сецабеш бола карадаьца берригa нах мукъабовлийта яхаш.

ТIаэца йиш йолаш цаI мара дац — ООН Кхерамзлен Совета резолюцеш йизза кхоачашъяр.

Оаха тIахьех машар беза ерригa сообщество ВIашагIкхийттача Къамий Организаце юкъейоалаяьча санкцеша яхар дара, хIаьта оаха дIакхайкаду индивидуальни порядкагIа а цхьана а санкцеш йизза кхоачашъяйта тхоаш гIортаргхилар а.

Из ишта дале а, гуманни уйла йолаш ООН Кхерамзлен Совета 661 резолюце мукъалу Иракен Кувейтен кхачан экспорт хилийта. Санкцей хьакъехьарча Комитето гуманитарни хьакъехьа дар мишта кхетаде деза дувцаш рекомендацеш лургья Кхерамзлен Совета. Советски Союзи ВIашагIкхийтта Штаташи дIахо раьза я ишта йола кхачан экспорт хилийта, цIенхашта боагIача кхача дIакхоачийтаргболаш йоагIаш йолча дунен халкъашта юкъерча учреждениша тIахьожам а лоаттабергболаш. Из деш къаьстта теркам тIабахийта беза бераш Iалашдара.

Оаха дикагIа лерхI кризис машаре дIайоаккхилга, Ирака агрессена духьал цаI йола позици лаьца а хургда. Из ишта дале а, тхо хаьдда агресси соцае гIерташ да, нагахьа санна из ца дулой. ООН Уставага хьежжа кхы тIа гIулакхаш де кийча а да. Агрессе зе лергдолга эгтара дикагIча, нах тешаргболча тайлара дIахьокха декхарийла да тхо.

ООН Кхерамзлен Совета цу хьоахаяьча резолюцеш тIа отталаь де лерхIар кхоачаш малинге а, президенташа министра указанеш лургья регионерча мехкашца цхьана гIулакхаш де, аьнна, цул арахьа кхерамзлен регионални структураш хьае а машаран хьал леотIадаккхаран гIулакхаш де а деза. Хьинаре болх бе беза ГалгIарча Малхбоален Персидски заливен вож леррига кхьголa довзаш зIадахара. ШаккхеI а оагIув вIаши дагаювргья, йоаггIача хана ле лерхIараш кхоачашдара тIадерзадаь гIулакхаш а дергда.

Ховш мадарра республика меттел берригача мехка а низкъала дарех декхар да баха нах фусамашца Iалашбар. ХIаьта массанахьа тIанийца кхоачашьеш я 2000 шу тIакхоачаш хIара советски дезал къаьсттача фусамца е ший доалахьа долча цIенца Iалашбара йола программа.

Из сийлен декхар цIена кхоачашдерех цаI ва цIенош деча комбината штукатур-маляр вола Султыгов Мухьмад.

Ше деш дар кхы саго тIехьагIа тоаде ца дезаш дика чакхдоакх цо. Балха норма

ФУСАМАШ-2000

НАЬХА ДЕГАШ ГIОЗДОАХАРАШ

цIакхха а цун бехкагIа цо кхоачаш а тIехкхоачаш а ца еш йисаяц.

Вай мехка массайолча миIингашка санна, бахача наха лаьрхIа хIара дийнахьа урагIа ухаш латт йокхий гIишлош.

Ишта Бутырина цIерагIча улицагIа цIенош хьалдеш бола гIишлонхой сиха ба шоай болх чакхбаккха.

Керттера дола балхаш чакхдаьха баьнна уж, хIанз денош хоза латтача хана арахьарча моттиге лостам беш ба гIишлонхой. Кастта кердача фусамаша гIадбутаргба дукха дезалаш.

СУРТАШ ТIА: 1. Султыгов Мухьмад шийн балха тIа.

2. Дезалашта дIадала кийчдеш дола иттаза вIаштIара дaь цIенош.

А. АЙРАПЕТОВА,
суртащ.

КХАШКАРА ХОАМАШ

Хьинар, айденна лакхача овсарленца шоай кхашкара хьувкъамаш чуэцаш ба наьсархой.

Ка бола ялаташ хинна кхаш оахамо Iаьрждеш латт.

Низ бола агрегаташ я из болх дIахьош. Гуйрана дIадувргдолча ялаташта а зяба а цхьатарра ду укхаза оахам. ХIана аьлча, хьалха дIанхача шерашка катеххе ялаташ дIаде лаьтташ а аьхе, зяба аха дезар улийсар. ТIаккха бIаьсти яьлча цу тIа «кхестае» а кхьдола балхаш де а низ, техника а ца тоъаш тIехьадусар дерригa бIаьстан балхаш.

ДIахо, доакъара кхашка а ишта согатонца къахьегаш ба механизатораш, кхьбола доакъар Iалашдераш. Районни доакъара статистика укх тайпара я (оаха ювца ха — ер кIира хьатIакхоачаш хиннар я). Планах (вешта аьлча, шоай фермашта тоъала) 6500 тонн йол Iалашъе езаш я района совхозаш. Iалашъяьр — 4850 тонн совгIа я. Из болх дIахо хьош ба. АргIаш дотташ латт. Царна юххе урагIъухаш датт чана аргIаш а, 7285 тонн ча фермашка дIакхаьчада тхо цига долча дийнахьа. Силос хIанз мара дIайолаенаяц (керттерча даькъе мошача хьаккIий яр). Ерригa из Iалашъе езаш я район 54.000 гаргга тонн. ХIанззехьа а шовзткъен итт ззарнега дIакхаьчай из.

Доакъар Iалашдеча хIама ца эшшаш цхьатаррача хьал тIа я совхозаш. Хьалха-тIехьа малагIа я ала хала да, хIана аьлча, цхьаяр аьлча хьалха я, шоллагIъяр — силоса. Аьлага диллача, масала, «Назрановский» чул хьалха цхьа боахам бац. ПланагIа 2590 тонн мара ца эшача, 3200 тонн башха йол Iалашъяьй цига.

Тхона хетачох, тешаме хургда укхазара хьайбаш Iана замалахьа эшача доакъарга диллача.

Атта декхар дац наьсархоша шоай коартолий кхашка кхоачашдер а. Нагахьа санна газет дешараш дагадоагIе, оаха массехказа хоам баьчча тайпара, хьалха шекара свекла хинна кхаш укх шера коартолаша дIалаьцад укхаза. Укх шера уж укхаза кхею 2000 совгIа гектара тIа. Чуэца йолаяь дукха ха яц. 200 гектара тIамара чуийцаяцаo уж, оаха ер мутIараш яздеча хана. Хьувкъам вo бац. Коартолий «лидер» — «Экажевский» совхоз, хьалха я хьувкъама а из культура чуэцача темпашта а. «Цхьа коартол дIа а ювш — шиъ мара чуэцац оаш» яхаш хьалха цу совхозах даьха бехкаш ца дахийта гIерт укхаза керда баьхка специалисташ а кулгалхой а.

Лоацца аьлча, районе перестройка йолаенна шоай 1990 шу (цу хаиналца сеца лаьттар из укхаза хьалха хинна кулгахлой бахьан) а гуйре а толаме чакхъяккха гIерт наьсархой.

М. ЗАНГИЕВ,

РСФСР КОМПАРТЕ ГIУЛАКХИЙ ПРОГРАММАХ

РСФСР Компарте Учредительни съезде И. К. Полозкова яь доклад

Деза новкъостий! РСФСР Компарте Учредительни съезда хьалхарча этапо шийн болх чакхбаьккхачул тIехьагIа вай съезда шоллагIча этапа чулоацам кердабоаккхаш кIезига событеш хиннаяц. Царна юкъе шеко йоаццаш керттера моттиг дIалоац КПСС XXVIII съездо. Цо кIоаргга анализ йир мехка а дунен тIа а долча хьала, вай общества кризиса бахьанаш — овлаш гаьнна хьалха дIаяхача ханага кхоачараш а хIаьта укх тIеххьарча шерашка хиннача доккхийча гIалаташца, са ца кхувш дисарашца дувзаденча дараш а, дикагIа кхетаде йиш хилийтар.

Съездо бакъдир вай социалистически хьисап хержа а коммунистически перспективана раьза а хилар, юкъмоттиге болаш болча, дийнача даьха хаьдда дола хьашташ латтача гуманни, демократически обществана тIехьа да, аьлар. Кризисах кIалхардовлара хаьдда дола гIулакхаш де оттадир, къамашта юкъе латтен социальни кхохкам дIа а боаккхаш, правопорядок чIоагI а еш. Партена карагIдаьннар да политически реформа кIоаргъялара, парти кердаяккхара никъ къоастабар.

Вай раьза да XXVIII съездо еннача оценкашта. Тахан хьинаре, хоадам боллаш гIулакхаш де деза хIанз мукъагIа, Iаьха дика йоаца событеш дегIаухилга дIадаккхара, хьал тоадара.

Политически низий, вIашдухьаленаш, дегIаухаш хилар кхераме дийрзад. Хьахулаш йолча партейи боламийи цхьабола лидераш шоаш чIоагIбала гIерт дерриганех ца тешара, конституционни кIийле, пачхьалкхени политически институташ йохаяра наькъ тIа.

Iаьдала органаш йохае, СССР халкъа депутатий Съезди Лакхехьара Советн дIаякхха гIерт. КПСС цхьерийн, консервативни, реформаторски эргалонаштен керда даравштен хийра бола низ ба ала гIерт.

Цу позицеш тIара ю РСФСР Компарте Учредительни съезда хьалхарча этапе еш йола критика. Дувца дезаш а дац, долла хIама критика е доагIаш а е езаш а да. Новкъа хет тIанийца, КПСС XXVIII съездо чIоагIдаь документаш вай оппоненташа объективно лархIа ца тугаш хилар. Учредительни съезда экономически политически реформех йоагIа дукха йола принципиальни идеяш, Россе суверенитет чIоагIъяр теркал ца деш хилар.

Вай съезда укх этапа декхар да РСФСР Компарти организационни чIоагIъяр, гIулакхий стратегии тактикен къоастаяр. «Вай кхачам бaь Iе йиш яц событешта тактически лозунгаш лоладарах, уж хинначул тIехьагIа царца тардала а гIерташ. Вай гIерта деза лозунгаш вай дIахьалхашка дутургдолаш, дIахо бода никъ вайна сийрда боахаргболаш, минута долча декхарел вай лакхдергдолаш хилийта», — яьхад В. И. Ленина (сочиненеий бизза туллам, т. 11, оагI. 141).

Вай хьажа дезача гIулакхий Программа проекта тIа РСФСР Коммунистически парте чIоаггIа дIакхайкадаьл вай российски общество хьалда эргаяккхара, цун пачхьалкхале а культура а, къаман традицеш юха хьахилийтара, бахача наьха вахара боарам лакхбара, республика, ерригача Советски Союза халкъий доттагIал а цхьана къахьегилга а чIоагIдара тIехьа я, аьнна.

ЦIенача уйланца а дег тIара а Россе коммунисташна оалалургда: вай парти кердайоалаш я къахьегамхой дa-къаста йиш йоаца дакъа, дерригача къахьегача халкъа дулхах-цIех йолаш, аьнка. Из кердайоалаш я болхлой, ахархой, интеллигенце лоIами хьашташи, гIулакхерчи наьха, цIенача кооператорий хьашташ, студентийи пенсионерийи — шийн къахьегамах мел вахачун хьашташ кхайкадешъяр хиларах тарра. Из вай принципиальни позици я. Цу тIа латт вай, чIоаггIа латтарг а да.

I.

Новкъостий! Чоалхане ха я республикагара яр. Дохаш да боахамий бувзамаш, бIаргашта гуш йохаш я потребительски рынок, лохлу халкъа вахара боарам. Перестройка йолалуча юххье наьха дог айдеш хинна экономика тоаялари лакхъялари дог эккхарцеи безам бовргеи хувцалуш да.

Перестройка юххера йохаеча кхоачаеча экономически кризиса бахьанаш сенца гуш да? Эггара хьалха уж гу шийн вIашдухьаленаш тIехь - тIехьа ирлуш йолча вай кердача мулга довлара юкъ чоалхане хиларца. Къоастадаьдац лаьттах, рузкъан да хиларах, моттиге ше шийна доал дарах дола законодательство кхоачашде юкъедоаладарца дувзаденна дуккха дола правовии практически дешаш. Юридически норма хиларах тарра, рузкъан да хилара дуккха тайпа формаш йолаш я, бакъда экономически долаш дола хIама цох хинна-м дац. Законодательнии исполнительнии Iаьдала дерригача боарамашка меллашха къестаю хьахинна проблемаш. Юххера а радикальни экономически реформана хьалхашка овтт психологически духьаленаш. Керттерадар латт, сона хетачогIа, укхох стратегически нийса бола никъ хьа а леха, массе а лостамашка вIаши дувзаденна дIахьалхашка даха вайна ца харах. Шоаш нийса йола дуккха решенеш долаш долча вахара процессашца йийза хилахзар. ХIаьта мадарра аьлча, дувца дукха дийцар хьа кIезига дир.

Мехкдаьтта, газ, Iаьржа а бос бола а металлаш союзни фондашка лоаттадара, бедал яккхара Российски Федераце йIаьххача хана лаьцача наькъо чIоаггIа лоацийр комплексни дегIаахара торонаш. Республике хьахинна критически социальни хьал дола зонаш, экологически къийдалара зонаш.

Россе халкъаша социальни хьал тоадаларга дог доах РСФСР суверенитет кхайкъярца, республика экономически шийн лоIаме хиларца. Вай хьаллоац халкъа депутатий съезде тIанийцача «РСФСР суверенитетах йолча Деклараце» принципиальни лостам.

Парте XXVIII съезд нийсъ яь йолча рынкага довлара тIехьа хилар. Цунца дувзаденна ала доагIа цхьабола коммунисташ цIенхаштта тувлабаларах, е социализм, е рынок яхача цхьалхача формулаца хьагойт тувлабалар. Дош ишта оттадир нийса дац, конструктивни дац. Вай хIанзе а дахаш да паргIата, кердача экономически хьале, бакъда из низкъала, цкъаза стихийна хулаш да. Коммунисташ декхарийла ба цу проблемах лаьца хаьдда дола политически гIулакхаш оттаде.

Вай тIехьа да саг экономически кортамукъа хилара, къахьегама коллективаш экономически шоай лоIаме хилара, социалистически новкъа рузкъан да хилара дукхача формашта. Рынкага довларах воашта хетар къоастадеш вай декхарийла да укх хаттара хоадам беш дола жоп дала: ишта рынкага довларо наха социальни лургдар фуд, дайнар мишта меттаоттадергда? ХIана аьлча, рынко деза маьхаш оттадергда, къаьстта цунга доалача накъагIа, бе болх боацаш нах бисара, имущественнии социальнии бекъара кхерам тIа тоссаргба.

Пачхьалкхе декхарийла я халкъа вахара боарам цIаьххьа чIоагIа лох ца балийта, советски нах социальни лоцабара декхар шийна тIаэца. Эггара хьалха кIезига тоэо йола нах лорабе. Долла хIама де деза бахача наха хула зе махулла кIезига хилийтара, дерригa де деза гуччахь, гласно, тешамеча хьале.

Экономике команда тергйоацача йоалаш, парте бокъо яц шийн йола экономически политика оттаечара а коммунисташка гIолла из кхоачашъергйолчара а яла. Тахан, экономически сфере вай приоритетни декхараш оттадеча хана, са безам ба съезда теркам цхьадолча керттерча дешашта тIабахийта. Уж хаьдда отталаь хила деза вай гIулакхий Программа тIа.

ХIанз ховш да рыночни экономикага довлара программа кийчъелга. Дукха ха йоацаш йоагIаш йола предложенеш йийнар Президентски Советен Федераце Советен цхьана яьча заседане.

Шоана дагадоагIаш махиллара, СССР Президента аьлар цу предложенеш тIа беш бола болх чакхбоалаш латт барт баь оттадаь документ дIадохьийтаргда ерригача союзни республикай Лакхехьарча Советашкеи СССР Лакхехьарча Советагеи. Экономически реформа концепцех доклад еш селхан РСФСР Лакхехьарча Совета заседане къамаьл дир И. С. Силаева, хIанз комиссешка керттерча предложенеш тIа болх беш ба. Рынкага довлара дешах массанена хетар сенах латт? Эггара хьалха из латт цунна духьалара альтернатива ца хиларах, рынкага довлар алхха союзни юкъарча рынка боарамашка мара чакхдоакхалургдац. Халкъа боахама механизмо дезинтеграци союзни республикай хьашташта майоагIара яц.

Эггара хьалхара проблема я потребительски рынкана стабилизаци елга. Республике хоатташ дола бахача нахага дIа ца кхоача товараш 100 млрд. сома маьха да. Потребительски товараш арахецаш, гIулакхаш деш йола сфера дегIайоалаеш беррига нах хьаллаца беза. Россе хIара регионага хьежжа, царна йоагIаш йола льготаш оттайнча, гIулакхаш деча сферера пачхьалкхен цхьайола предприятеш шоай лоIаме коллективни хургйолаш яьхача, акционерни, обществаш ехача бакъахьа хургда, къахьегамхой хьашташка майрра экономически кердадараш хьаде деза.

Эшаш я кхьйола стратегически решенеш а. Потребительски дерригача товарех кхоалагIа дакъа арахьара республике хьатIадахьаш хилар теркал а даь, общественни продуктай составе уж кооза дукхагIа хургдолаш уж хьалу структура хувиа йоагIа.

Из де лерхIаш лоархIаме да оборонни предприятешта конверси яра пачхьалкхен программа сихагIа тIаэцар. Цу предприятей болхлой социальни лорабергбола конверсех дола закон хиланза даргдоацаш да, халкъа долча хьашташта «оборонках» эффективни пайда эца беза.

Эггара дукхагIа са дуа дош да нах кхачанца Iалаш белга. Хьал тоадаь меттаоттаде йиш яц аграрни комплекса материальни база чIоагIъеш доккхий пачхьалкхен гIулакхаш ца дича, юртара производственни гIулакхаш эрга ца даьхача, рузкъан да хилара а боахам вIаштIехьбаккхара а тайптайпара формаш чIоагI ца ича.

Укх шера хиннача бокхьача хьувкъамо цIаьхха а хьахьекхар аграрни сектора материально - технически база мела хилар. Правительство экстренни гIулакхаш диндa даргдоацача эттай. Юрта хьем боаццаш новкъостал эш, къаьстта городе бахарашкара. Нагахьа санна из ца дой, эггара хьалха город ше халча оттаргья.

Цунца дувзаденна са безам бар городаи юртаи юкъера вIашдухьаленаш лакхлуш хилара теркам тIабахийта. Цхьайолча регионашка социальни довнаш хиларга йовла мегаш ирьеннай уж.

ХIаьта Белгорода, Орела, Липецка партийни организацей опыто хьахьокх кхачан продуктай рынкера хьал тоадергдола вIаши тIаэца мегаргйола решенеш е, шефски новкъостал вIаши пайдане йолча экономически кIийлен тIа даккха йиш йолга.

Россе эггара ирагIйола проблема я нах чубаха цIенош хьалделга. Из кхоачашъяра никъ малагIа ба? Керттера резерв лерхI вай ресурсаш производственни сферера социальни сфере дIаяхийтарах. Итташ миллионаш сомаш, геттара дукха материалаш юс яь яланза йолча объекташка пайда ца эпаш Федераце 10 миллион гаргга бола дезал баха фусам йоацаш, хIара пхелагIбола дезал хIана бац, аьнна фусам тоае езаш болча хана. ХIаьта, новкъостий, алхха укх шера хьалъеш латта 30 эзар объект хьалъечара соцаяь латт, 65 эзар гаргга керда гIишлош хьалъе йолаяьй. Из а кхетаме доацаш рузкъа доделга да!

Нах чубаха цIенош хьалдарах дола законодательство сихдаь оттадайта тIагIерта деза вай. ЛоархIаме да цу цIеношка бахара хьалаш тоадара производственни болхлошта нийса бокъонаш йолаш инвалидашта, тIемен къахьегамен ветеранашта, эзаре гIулакх дерий дезалашта, хьехархошта, лорашта, Iилман культуран болхлошта фусамий хьалаш тоаде торо хулийтилга. Моттигерча Советашна фусамаш ехаш аргIана латта дукхагIа бараш фусамашца Iалашбеча пачхьалкхено лоаца дакъа дукхагIа хила доагIа.

II.

Новкъостий! Демократи дегIаахара объективни процессо хьахилийтар вай обществе дукха партеш. ХIара партийни организаце эггара хьалха шийн влияни ю Iаьдала органашкарча шийн викалашка гIолла.

Российски Федераце Компартена могаргдий цу процессе шийна мегаргйола моттиг лаца? Могаргда! Нагахьа санна балха политически методаш караерзайой, тайп-тайпарча общественни боламашцара конструктивни диалог йой, Советашка, эггара хьалха халкъа депутатий Съездашка, республика Лакхехьарча Совете хьинаре дакъа лоаце.

Хиннача хоржамашка дуккха йолча партийни комитетий вIаштIехьдаланзар шоашта тIехьабараш вIашагIтоха, хоржамашта хьалха цхьан бартагIа йола платформа оттае. КIезига моттигаш хиланзар парторганизацеша кандидаташ - коммунисташ хьал ца лоацаш: болхлой, колхозхой, интеллигенташ, кхалнах, кагирхой хьал ца лоацаш.

Хоржамий итогий критически уйла а яь, хоржамех дола законодательство эргадаьккха тоадара предложенеш кийчъе йоагIа. Советашка цIаьхха кIезига болхлойи ахархойи викалаш нийсбар тIехьа тIайоагIача хана хургдоацаш хьадда гIулакхаш де деза. Ишта дIаяха еза кандидаташ увттабеча хана ца лаш нийслу духьаленаш, уйла е еза тайп-тайпарча партеша увттаьча хоржамий округашка голосовани яра.

(Чистедоалар 2-ча оагIо тIа.)

РСФСР КОМПАРТЕ ГIУЛАКХИЙ ПРОГРАММАХ

(Дολадур 1-ча оагIо тIа).

Къаьгга кхетадеш хила деза Iаьдалга кхачара цаI мара боаца никъ хоржамий участкашка, кхьгча общественно-политически низашцарча кортамукъача а цIенача а яхьага гIолла бодилга. Массанахьа а нахаца хила веза, нах баххача хьае еза партийни, дискуссионни, депутатски клубаш, объединенеш, депутаташа - коммунисташа хьаллоаца комитеташ санна йола къаьстта структураш.

Новкъостий! Мехка а республика а политически сурт тIехь-тIехьа чоалхане доалаш да. Союза юкъарча структураша хьаьий 20 гаргга партийн болами. РСФСР-е 40-нел совгIа организаци я политически партеш хила гIерташ. Царех цхьаяраша лерхI КПСС политически вахара юкъера яккха, Iаьдалга кхача а. Перестройка хьаллоацаш дар оалача юкъарча дешашта тIехьа доагIача цар документаш тIа хоалуш я социалистически идея харцьеш йола агрессивни тенденци, цар тIа да капиталистически строй юхаоттаяра тIахьеха кхайнарал.

Цу хьалашка РСФСР Компарте хаьдда дIаяккха еза идейни организационни мукх, шеко, дер дайна хилар, парте чурча проблемашкара зацикленность, къахьегача наьха хьашташ, Росси юхаметтаоттара хьашташ кхоачашдергдола хаьдда гIулакхаш дара низ тIабахийта беза.

Вай тахан цIаьхка а дIакхайкаду российски коммунистий эггара хьалхара декхар республике граждански барт хилийта гIертилга, къахьегама наьха экономически социальнии хьашташ кхоачашде гIертилга, массаза а нахаца хулга, уж лорабеш массаза а царца хулга да. Алхха цу наькъаца мара моггаргдац компартена шиий авторитеташ чIоагIъе.

ТIехь - тIехьа боккхагIа лоархIам бола политически фактор а хинна дIаотташ да Россе хьахулаш дола болхлойи ахархойи боламаш. Политически хьала цар еш йола воздействи мах баь варгвоацаш йоккха я. вай беррига российски коммунисташ тIахьех цар балха юкъе хьинаре дакъа лацара.

Партнерства кердача принципаш тIа оттаде деза Россе коммуниcташа комсомолацарен кхьгча кагирхой организацешцарен гIулакхаш.

РСФСР Компарти тIехьа я кхалнаьха боламца, ветерански объединенешца, къахьегамхой шоай лоIамеча организацешца, общественни самоуправлене органашца хьинаре цхьана къахьегара. Вай тIехьа да кхалнах мабоаггIара а нийсонца а партеи пачхаьалкхени органашка хилара.

Граждански барт хилара наькъагIа лерхI церковца парте керда гIулакхаш хилийта. Хинна дIадаьнна хIама а хинна дIаотта деза коммунисташтеи динах тешараштеи юкъе тешам ца хилари цакхетами. Россе коммунисташа долла хIама дергда дика доаца исторически Iайна хIамаш дIадахара, гуманистически беркатерчен балха тIа церковца вIашi кхетадергдола хIама лахара.

Белгалдаккха лоархIаме да: республике керда хьахинна политически низаш хьинаре юкъеух церковни структураште, цига шоашта чIоагIале лех, хьаллацийта гIерт. Дина сфера политизаце къаман-дина кIийлен тIа хала социальни довнаш даха тарлургда. Вай тIахьех политически партеш шоай хьашташта дина нравственни авторитетах пайда эцаш ца хилара.

Долаш долча законодательствога хьежжа Герзашцара Низаш вIашагIтоха а царех пайда эца а Россе йола бокъо хьал а лоацаш, РСФСР Компарте лерхI тIема реформа яра хьинаре новкъостал де дезаш.

Коммунисташ тIехьа ба эскараи общества граждански даькъаи юкъера бувзами тешами чIоагIбара. Закони пачхаьалкхен, моттигера Iаьдала органаши эскаре гIулакх дераш социальни лорабеш хила еза, герзашцарча низехи бокъо лораеча органехи моллагIча а тайпара доацар дувцилга, цар лоархIам а сий а доаделга соцадеш хила еза.

Са цIаьхка а белгалдаккха безам ба РСФСР Компарти шиий политически балха тIа реальни гIулакхий, тIехьатетта йиш йоаца проблемаш къоастаяра кIийлен тIа общества консолидаци е гIертилга. Къаьстта цунна тIаергзаяь я съезда хьалхашкаена Российски Компарте гIулакхий программа.

III.

Новкъостий! ХIанз эггара кхераме долаш дарех цаI къамий дош ирдаларца ювзаенна йола пачхахьалкхен кризис я. Цхьа шу хьалха а КПСС къамий политика хьакъехьарча Платформа тIа белгалдоахар ССР Союза а Российски Федераце а функционироване хьалха хинна формаш дуккхача даькъе шоай гIулакх даь яьнна хилар. Из дIадехар долаш я суверенитетах йола, союзни, цул тIехьагIа дуккхача автономни республикашка тIайийца декларацеш. Шиий тайпара йола «суверенитетий революци» дIахо йодаш я. Массе а боарамеча автономешка, краяшка, областашка, районашка, кхьметтел юрта Советашка а дIаярж. Из процесс хул низкъала, йоккхий издержкаш йолаш.

Цхьайолча моттигашка эттача хьала доал де йиш йоацаш из къахьа, наьха кхел трагически йохаяь бакъдар да. Вай йиш яцар гIулакхий программа тIа байддарий проблемаца воай дола гIулакх а из къоастаяра воашта гуш дар а ца дувцаш Iе,

Ховш мадарра, халкъа депутатий хьалхарча съезде къоастайир республика политически суверенитета а кертда йоаккхача федераце составе цун халкъий цхьатарра бокъо хилара а кIийле, Учредительни съезда хьалхарча этаце а Компарте дIахайкадир цу документа тIа оттаьь идеяши де лерхIари ше дизза хьаллоацаш, уж кхоачашьяр духьа болх бе шо кийча хилар. Бакъда, суверенитет хила йиш яц ССР Союза гIулакхехи йоакхонахи республика ше дIакъастар тIаэцаш.

СССР халкъий кхелаш къаста йиш йоацаш я. Тоалуши низ болаши мара Росси хила йиш яц цаI йолча союзни пачхаьалкхен составе. Цул совгIа, Союз дIахо йохалургьяц прогресса новкъа низ болеи тоалуш йолеи Росси йоацаш. Ерригача республикай халкъашка сийлахь - йоккхача пачхаьалкхен граждании гIойленашца цхьан ханча пайда а эцаш, кортамукъа дегIаьха йиш хулийтаргйола вIашагIкхетара форма лаха йиш йолаш а лаха езаш а лерхI вай.

Иштта дола гIулакх нийса да союзни республикай российски автономей хьакъехьа а. Халкъех хIаране аьттув баргбац Российски Федераце а иштта ССР Союза а субъекта статус йолаш мара. Из хьадоагIа кIоарггача исторически традицеш тIара, хIанзара реалеш теркал а ю.

Россе халкъий хьашташ цаIаш хилар, цар чIоагIа бувзамаши даькъала гIулакхаши чIоагIлуш хиннад бIаьшерашка. Тахан цу гIулакхий хIанзара пачхаьалкхен форма хилийта еза. Цудухьа РСФСР Компарти тIехьа я союзни договорацa суверенни халкъий цар кхетаме тIайийцача решене кIийлен тIа шиий лоIаме йола объединени а хинна дIаотта езача Российски Федераце боарамашка из санна дола договор хилара.

Хетаргахьа хьаллаца деза республикаш союзнии автономнии ярашта екъаш дуккхача хана хьадоагIар дIадоаккхилга. Цар бокъонийи прерогативайи боарамех аьлча, тIаккха вайна хетачогIа, из де деза территоре ресурсех эггара дикагIдолча тайпара хIама хьадергдолаш, къаманкультурни проблемаш эффективни къоастаергйолаш, региональни, российски юкъара, союза юкъара хьашташ цхьана лоархIаргдолаш. Уж гIулакхаш ерригача автономешта цхьатарра хила доагIаш дац. Уж къоастаде йиш я, къоастаде а деза референдумай кIийден тIа переговорий наькъаца.

Переговорни процесс юкъарчал доацчаш вIашагIтохилга Советий гIулакх да. Партийни комитеташа, кхетадеш мадий шоай влияни ергья переговораш еча хана коммунисташка депутаташка гIолла. Бакъда, парторганизацешта керттера дар да унахцIена йола общественни уйла хьахилийтар, суверенитета проблемах хетар бакъдолаш хилийтара наха новкъостал дар. Коммунисташ декхарийла ба нахага цIена бакъдар дIакхачийта; духха къамаш дахача мехка хьале дикка уйла ца еш а тIехьашкахьа юха ца хьожаш а гIулакх леладе йиш яц къаман пачхаьалкхенаца.

Вайна новкъа ца хилча даргдац массе хана кIал дахаш хьаденача къаман лоацача уйлан алхха шиий долча хьашташта тIагIолла, бIаьшерашка цхьана баха кхьгча тайп - тайпарча къамех бола нах теркал а ца беш, союзнии автономнии республикай суверенитета дешаш къоастаде гIертилга. Долче, къаман проблемаш кхьгча халкъий хьаштий чотагIа къоастае гIертаро доккхийча хатарашна доккхаргда гIулакх, наьха цIий Iодахийтарген Iазап тIаоттадарген доал из. Коммуниста декхар да из ца хилийтар!

Вай иштта декхарийла да Советски пачхаьалкхен арахьарча политике вай республика специфически хьашташ дизза а массе оагIорахьа а кхоачашдеш дий-хьоагI аьнна уйла е а. Цу специфика маIан да Российски Федераци культурно - исторически плане Малхбузенца а Малхбоаленца а ювзаенна хилар. Цар опыт творчески караерзае а республика прогресс сихъяр духьа хьатIаэца езаш а я аьнна хет сона. Балха цу лостама дуккхагIа теркам тIабахийта безаш арахьарча политика ведомствашка болх бу коммуниста ша ба, аьнна хет сона.

IV

Новкъостий! Перестройкас сиха дIадийхар интеллект а профессиональни компетентность а эшаш хилар. Ведомственни диктат къахетам боацаш чIоагIа хиннача Россе шоаш санна кхы йоаца тайп - тайпара культураш, шоай тайпара йола къамий традицеш, вахара куц, нах бахаш йола моттигаш вIалла теркам боацаш, эггара нийрчагIча тайпара йохайора. Къаман бюджете образованега дIайолхача расходий даькъах Российски Федераци мехка эггара тIехьашка латтар. Союзни республикашта юкъе духхьал цхьа РСФСР яр шиий Iилма Академи йоацаш. Къеча хьал тIа яр дукхагIйола музеяш, библиотекаш, культура кхыйола учрежденеш.

Халкъаш духовни меттаотта гIертаро хьалхьоайир общество. Духовни кризис дIа ца яьккхача экономически социальнии кризиса а, иштта хIанзара политически культура ца хилараи экстремизман кризиса а кIалхардовлалургда хилар кхетаде доладаьд.

РСФСР Компарти образоване, Iилма, культура приоритетни дегIайоалае гIертаргья. Вай тIахьех Россе деррига интеллектуальни низаш из къаман юкъара декхар творчества кортамукъален кIийлен тIа кхоачашдара юкъе хьинаре дакъа лаца. Из деш, тахан цхьадолча низаша цIоашта бакъдолчун монополи каралаца гIерталга хилийта йиш яц.

РСФСР Компартена шиий декхар хет педагогически, Iилма, творчески болхлой балха юкъе а ца лелхаш, знанеш, профессионализм, йоккха культура хьаллакхъяра, общесте дика хьалаш хьахилийтара царца цхьана къахьега дезаш.

Вайна иштта лоархIаме хет образоване даькъе, Iилмен культуреи дегIайоалаеча, пачхаьалкхен политика оттаеча коммунисташа дакъа лацар а. Укхаза керттера дар да общественни гIулакхий керда яьккхача системе духовни сфера приоритетни дегIайоалаяра эша правови базеи пачхаьалкхен гарантеши хьаяр.

ХIанз юкъейоалаеча рыночни механизмаша овлангара хувц дешара заведеней, Iилма организацей, культура учрежденей Iаьдален къахьегама коллективашца боахама доал дареи органашца вIаши дола гIулакхаш. Социально-экономически балха центр союзни йолчара республиканскии моттигерчеи боарамаш тIа яккхаро халча оттаду цаI йолча пачхаьалкхен моттигера духовни сфера финансовии духовнии Iалашъяра гIулакх. Цо халча хьал тIа оттаю производственни йоаца овлаш йола сфера. Цудухьа нийса да республиканскии моттигерчеи источникашкара йоагIача бюджетни ассигнованей чотагIа дешара заведенешта, фундаментальни тохкамашта, культура учрежденешта нормативни боарам оттабар. Кхы тIа эша средстваш юкъеоза мегаргья договорни хьисапе.

Цунца дувзаденна диза даргдоацаш лерхI вай рыночни стихиехи бухбоацача коммерциализацехи духовни сфера правовии экономически лораяра эша механизмаш оттаяра коммунисташка гIолла законодательни инициативаш ювцилга. Иштта йолча акташта юкъера къоастаде мегаргда нравственность лораярах дола закон а. Моральни цIийна товр де кортамукъа хийца пропаганда кхерам я хьатIакхувча тIехьенна.

Реальни политически плюрализма, идейни тоабай къовсама хьалашка лакхлу Коммунистически партенеи бIарчча хьанийцача социалистически никъ харжараи духьалара лаьрххIа еш йола дискредитаци. Аз хьалхе белгала маданихара, Советашка, общественни организацешка, производстве, нах бахача моттигашка денале духьалъовтта деза цунна. Бакъда, кIезигагIа лоархIан болаш дац хулаш йолча процессай кIоаргга уйла яр, социализм кердаяккхара, эффективни идеологически социально-политически порграммай нийса йола стратегии тактикеи оттаяр.

Шоана махой, новкъостий, тахан вайна къаьстта лазар дер экологи йолга. Россе дуккхача регионашка наха садоах дохьаж доаллача феца, во хий мел. ХIалак хулаш, дIайоалаш латт хьунаш, зIамиг а лу, лакъа а лакъ хиш. Кхераме хатар денад вайна Чернобыло. Российний чIоагIгIа сатем боабаьб атомни станцей кхерамзлен проблемаша. Цар дIадех ядерни химически аварей кхерам дIабоаккхилга. Халкъа лазар теркал а деш, новкъостий, вай парте керттерачарех цхьа декхар хила деза гонахьара Iалам дерзадара тIехьа къовсам лоаттабелга.

V

Новкъостий, РСФСР Компарти хьахинна яьннай. Из бакъдар да. Из хьахиланзар вай оппоненташ дувца гIертача тайпара лакхера Iочу директивни указани телаш е аппаратни комбинацеш еш. Кхьгча тайпара хилар, Из хьахилар партийни мугIарашка кIоаргга хувцамаш хилар бахьан долаш. Алхха пар хьайир Российски Компарти. Иштта бола цар лоIам хьал а лаьцар, мога а бир КПСС XXVIII съездо.

Бакъда, долаш да Россе коммунисташ организационнии идейнии кхота ца балийта гIерта низаш. Из хIанад вайна гуш а кхетадеш а да.

М. С. Горбачева ше къамаьлаш деш белгалдаьхад партеш Iаьдал бахьан лоаттабеча къовсама инструмент хиларах тарра, тайп-тайпарча классай, пачхаьалкхен реальни политикерча социальни группайи низийи хьашташ дIадоарждара механизм хиларах тарра массаза а массанахьа а хьаяь хилар. Вай гуччахьа дIа а ях РСФСР Компарте къовсам лоаттабергба Советашка коммунистий дуккха бола викалаш хилийтара тIехь. правови методашца РСФСР пачхаьалкхен органий политикана юкъе къахьегамхой хьашташ чакхдаха а гIерташ. Цох латт вай парте таханарча керттерачарех цхьа декхар.

Вай иштта кийча да вай республика общественни вахара еррига сфераш бокъонца керда яхар духьа Российски Федераце дерригача прогрессивни низашца цхьана къахьега.

Вай геттара доккха а вахаре лоархIаме а дош да цаI йолча КПСС-е Россе Компарте моттигахи лоархIамахи дола дош. Из цкъа дийца Iийнадац съезда хьалхарча этапе, вай массане хиннача уйлагIа вай сопадир КПСС мел ца ялийтарал совгIа, из чIоагIъергйола Российски Федераце Компарти хьахилара формаш лаха еза аьнна. Юкъарча низашца партеи мехкеи цхьоагIо хилийтара, обществерча сепаратистски, националистически, раскольнически тенденцешта духьал латтара союзни республикай компартешца айхха бувзам лоаттабергба вай.

РСФСР Компарти вайна хет российска коммунистий дуккхача ноахалий, Россе демократически уйлан викалий, вай халкъа шоаш санна кхы йоаца духовни ганзаш хьаьрий гIулакх законагIа дIахо хьош яр. Вай чIоагIду воаш октябрьски никъ харжара дIадахача шерашка хиннача телхарехи харцахьа хьаIайнарехи цIенъяьча, даймехкеи дунени общественни уйла еча, толамаш дахара йийла йолча социалистически идеяна тIехьа хилар.

Со тешаш ва Iилма социализма идеалаши воай истории дита вай бокъо ца хиларах. Уж дицдалийтар — из хургдар партех хьаьнна моттиг а фу а доаца, исторически овлаш доаца хIама хилийтар, хIаьта тIаккха кхоане йоацаш а из хилийтар. Бакъда, из иштта дале а, вай декхарийла да, идолашта кортабеттараш санна, шоай ха яьккха яьнна формулаш хьаллаьца ца латта. Вахаро дIадех шиий дараш, уж хозаш хила, цар хьакъехьа шийгара доагIар де парти декхарийла а я.

Вай кхетаду РСФСР Компарти хьахилар республика партийни организацеш вIашагIтохара механически акт йоацилга. КПСС составе цаIаш йолча программайи уставни документийи кIийлен тIа шиий гIулакхаш деш бола керда хIанзара политически низ болга. ТIаккха доагIаш а дар, КПСС XXVIII-ча съезда балха юкъе дакъа лоацаш Российски Федераце партийни организацей делегаташа чIоагIа безам а болаш КПСС кердаяккхара бола никъ а перестройка кIоаргъелга а дувцача, оттадеча, — хьинаре дакъа лоацилга хьаллацар.

Ховш мадарра, XXVIII съезде тIайийцар КПСС керда Программа хьайрах йола решени. Российски дуккха бола коммунисташ юкъеэзаб цу балха юкъе дакъа лацара. Цар таро хургья шоашта хетараш партийни политика дерригача дешай хьакъехьа юкъедахьа. ХIанза тIайийцад КПСС керда Устав. Цу хьала тIагIолла, хIаьта иштта кердача этапага довлара общественни процессай къаьстта йола механизм теркал а еш, нийса хет вай Программеи Устави хилийтарах дола дош хIанз оттаделга. Хетаргахьа, съездо решени е йоагIа РСФСР Компартеи цун ерригача организацешен шоай балха тIехь XXVIII съезда программни заявленецен кердача УсУтавацен кулгалдеш хиларах.

Из дание а дац XXVIII съездо союзни республикай коммунистически партешта луш йолча бокъонех вай п?да эцаргбоацаш хилар.

Цул совгIа, вай дага да хувца па луш а шек ца доалаш а КПСС Устава 22-ча параграфа тIа оттаяьча бокъонех пайда эца. Цар вайга йиш хулийт дизза воай лоIаме а долаш политически, организационни, кадрови, издательски, финансово - боахама, кхыдола дешаш къоастаде, кхьгча, царца цхьана доазол дехьарча коммунистически партешцеи кхьгча прогрессивни общественни боламашцеи бувзамаш кхоачашде. Вай иштта воай лоIаме да КПСС-а пачхаьалкхен вахара сфере, республика социально - экономическии культурнии дегIаахара даькъе цаI бола никъ лахара формаши методаши харжа.

Хила тарлургдолаш да вай компарте балха башхалонаш теркал еш вай воай йола нормативни акташ хиланза яргйоацаш хиларах дола дош вахаро оттадеш. Иштта дола документаш оттадаь а партийни организацешца барт баьчул тIехьагIа РСФСР Компарте Центральни Комитето, конференце е съездо тIайийца а да.

Са белгалдаккха безам бар РСФСР Компарти хьаеш йола организационни кIийле КПСС XXVIII съезда решенешта йизза майоаггIара хила езилга. Дувцар хила деза ерригача вай организацеша новкъосташха, паргIатарча творчества, гуччахьа еча дискуссей атмосфере болх бергболаш эггара хьалхарча аргIана парте чурча вахара демократизаци ярах.

Парте тIаэцац кадрови политике формально - номенклатурни гIулакх делга. Кадраш дIанийсьяра йола полномочеш йоагIаш йолча пачхаьалкхен органий я. Бакъда парти хьаштдолаш я, хьал а лоацаргда шиий дикагIбола викалаш пачхаьалкхени общественни структурашка хулга.

Новкъостий! Республика партийни организацешка хьахинай тайп - тайпара йола идейни платформаш. Геттара лоархIаме да цар вай политически арсенал хьалъюзаш хилар, конструктивни цхьана къахьегара новкъостал дар.

ПаргIатта шоай позицеш яшхара йола торо яла йоагIа царна, цунца цхьана массови информаце партийни средствашца а. Партера дискусси нийса, цул совгIа хилча ловш йола а явлени я. Бакъдар аьлча, нагахьа санна царех алхха шоай дагардар де ца гIерте.

Парте чурча вахара йоагIаш йола норма а хинна дIаотта деза партийни наьха Iаьдал. Вай тIехьа да юххьанцарча партийни организацей эггара шерагIйола бокъонаш хилара, из я РСФСР Компарте кIийле а халкъаца цун йола чIоагIале а. ХIанз РСФСР-е вай мехкарча, парте райкомий бокъо йолча парткомаша кулгалдеш йолча эггара а йоккхагIча юххьанцарча парорганизацей кхаь даькъах ши дакъа да. Из бокхха низ ба, шиий гIулакхаш дара цунна паргIато хилийта а еза.

Вай гIулакхий программа тIа лерхI Компарте ЦК-а юххьанцарча парторганизацей секретарий Ерригроссийски совет йилла. Из предложени па къувсаш хиланзар, из йийцар, кхы тIа а чIоагIгIа ювцаргья вай съезде.

ХIаьта, иштта мамогга новкъостал де деза вай компарте горизонтальни структураш дегIайоалаяра. Уж хила йиш я партийни клубаш, объединенеш, секретарий советаш, партийно - политически кагирхой - партийнии центраш. Долче, укхаза вайна гучаяханза йола шоттa таронаши открытеши я. Керттера дар да паргIатта политически хьийари политически творчествои хила йиш йола формаш хьалахар.

ХIанзарча хьале кердача тайпара оттабе беза парте районни, городской комитетий болх. Тахан районни комитет — из вай балха хьалхарча краера политически штаб я.

РСФСР Компарте организацешнеи комитеташкеи хьае еза хоржамашта хьалхара платформаш оттаяра, хоржамий кампанеш дIаяхьара, Советашкарча коммунисташца болх бара йола структураш. Иштта йола структураш чIоагIа, дегIаяьхка хила еза, Из керттера дош да.

Вай парти эггара йоккхагIйола интернациональни политически организаци я, цун балха юкъе цо кхухь шиий башхалонаш. Цунца дувзаденна теркал ца деш дита йиш яц цун составе республикански организацеш хьахилар. Цхьана низ тIаботхийташ оттае еза РСФСР Компарте цар йола бокъо, моттиг лоархIам къоастабеш йола нормаш. Из цхьа моллагIа дола дош дац, бокъонца дувца дезаш да. Укхаза эш ерригача автономей викалаша дакъа лоацаш йола коллективни совет. РСФСР Компарте ЦК уих эггара гаргагIча хана дIаболабе беза из болх.

Российски Федераце дуккхача къамий характер теркал а еш, нийса хила мег къамий хьакъехьара РСФСР Компарте ЦК Комисси е ЦК-ара Интернациональни Совет хьаяр. Барчча хьанийцача иштта къоастаде дезаш да ЦК комиссейи цун аппарата структуран хьакъехьара дар.

Къаьстта ала доагIа ирача политически къовсама хьале партийни мугIараш хьалдузаш хиларах. Партийни организацеш эггара боккхагIа теркам тIабахийта декхарийла я парте болхлой классацара, ахархошцара, интеллигенцецара, кагирхошцара бувзам чIоагIбара.

Цунца дувзаденна хьоа ца дича Iелац со ухх шера июль бетта КПСС-ера 90 эзар болхло дIаваьнна хилар. Бакъда, пар мотиваш тайптайпара я, цу тIара цхьан тайпара йола выводаш е йиш яц, корзагIваьнна хьовза гIулакх а дац. ХIаьта вай стратегии тактикеи оттаяра чIоагIа хьожаш анализ е еза болхлой партера дIабовлара бахьана.

Иштта хьале парте дIаэцар дехаш язъеш йола заявленеш хадданза хьачутелаш я, парте боагIараш къона, хьинаю дола нах а ба, цо чIоагIа гIадвут. Тахан реальни торо я парте керда низаш чудоаладара. Наьххача хана КПСС-е, хIаьта иштта РСФСР Компарти хьаеш хиларца дувзаденна, яьча дискуссеша духьаларбараш гучабаьха ца Iеш, дуккхабола тIехьабараш а гучабаьхар коммунисташтеи парте боацараштеи юкъера, тайп-тайпарча ноахалий, профессей, социальни группай наха юкъера.

Иштта белгалдаккха деза моттигерча партийни комитетий балха тIа хулача хувцамий геттара кIезига йоакхо еш хилар. ХIаьта массе комитеташта а кораятIац шоай моттиг кердача хьалашка. Цхьавар корзагIваьннав, вожаш къаьнача методашца гIулакхаш де гIерт. Укхаза цIенхаштта анализ е еза, эггара хьалха кадраш кийчъеча, цар говзал лакхъеча, царна наха юкъе беча политически балха хIанзара методаш Iомаеча эффективни новкъостал а деш.

Моттигера партийни органаш йизза юххьанцарча партийни организацешка беча балхага йовла еза. Алхха царга гIолла мара хьахила йиш яц РСФСР Компарти еррига а къахьегамхой хьашташта гIулакх деш йола кхотаенна политически парти а йолаш.

Новкъостий, доклад чакхйоаккхаш са ала безам ба ер.

ер. Вай съезда шоллагIа этап кийчъеш хьинаре дакъа лоацаш хилар дуккха бола КПСС ЦК, РСФСР Компарте ЦК членаш, коммунисташ - болхлойи ахархойи, инженерно -технически болхлой, РСФСР-ен моттигерча Советийи депутаташ, Кийчо яра комитет, тайп-тайпарча тоабайи платформайи викалаш. Цо йиш хилийтар КПСС XXVIII съезда решеней кIийлен тIа, цун идеяш дегIайоалаеш РСФСР коммунистий гIулакхий Программа проект оттае.

Боккъалдар аьлча цу тайпарча документаш тIа цхьана беча балха маьхера опыт Iоайир. Тахан партийни наха юкъе реальни долаш долча хетарий еррига спектр теркалъе йиш хулийташ йола опыт. Болх бир низкъала, ирача, бакъда конструктивни йолча дискуссей атмосфере. Барт хила вIаштIехьдоалар керте группови е личини амбицеш а йоацаш, гIулакха хьашташ оттадеш хиннадаь.

Кийчо яра комитета наIараш йийлла яр массанена а. ГIулакхий Программана юкъе бокъонца шиий предложенеш йоалае гIертачо из дир. Проект арайьнначул тIехьагIа 30 эзар предложении замечании кхаьчар, царга хьежар.

Мукъа ба сона, деза новкъостий, вай съезда бухсоцаш йола этап гIулакхаца, творчески а конструктивни а чакхъяргхиларах, цо вай Российски Федераце коммунистий парти дегIайоалаяра декхараши перспективаши кхетаяра даькъе дIахьалхашка доахаргхиларах тешаш хила. Делегаташ тIахьех аз яра (ТIоараш тох).

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕ

БАХЬАНАШ ДIАДАХА

ДIадахача шоатта дийнахьа Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совете хилар 1990 шера дIабахача 8 беттa хьалдаьча а нах чуховшабаьча а цIеноех дола дош дувцаш республика горрайисполкомий председателий совещани.

Дувца дезаш а дац цу дешо лоархIаме моттиг лоацаш хилар. Нах чубаха цIенош хьалдара республикански программа кхоачашъяра подрядни гIишлон организацеша хьинаре болх барал совгIа, советски органаша а дакъа лаца дезаш я. Дуккха йола халонаш дIаяха йиш йолаш я городской е районни исполнительни комитеташка гIолла. Иштта хьале председателаша гIулакх хьаллацар боккхача лоархIаме да.

Цох лаьца дийцар ше къамаьл деш НГIАССР Министрий Совета председатела заместитела И. А. Мулаева.

— ХIанз соцкультбыта объекташ (нах чубаха цIенош а доацаш) болх бе йоалайлийтара болх лерттIа беш ба. Соахка хиннaчул дикагIа ду гIишлош яра балхаш. Халонаш йоллаше а, цхьайолча районашка нах чубаха цIенош хьалдара балхаш во дац. Цу хьакъехьа белгалъяха йоагIа Надтеречни, Наурски, Назрановски, Урус-Мартановски, Шалински районаш.

Бакъда, хала хете а, кхыдола масалаш дукхагIа да. Ачхой - Мартановски районе финансировани яра массе моттига чотагIа планагIа даь йистедаха деза 7920 квадратни метр хула цIенош. 8 бетта цхьаккха цIа даьдаьннадац, болх тоалург мабий аьнна дот доахилга а яллац. Кхы дикагIча хьал тIа яц Ножай-Юртовски, Шатойски, Грозненски, кхыйола районаш а.

МалагIа халонаш я юрта гIишлош хьалъеча? Эггара йоккхагIа хало я пенаш дотта материалаш ца тоьаш хилар. ХIаьта массагIа шу да Iохайша а ца дагIаш оашош хьае бийда кирпишкаш, дийца цIенош де, яхаш дувца.

ТIехнахьа етта, кирпишкаш а йохийташ бийдача кирпишкех даь цIенош, ховш мадарра, геттара кIезигагIа етта кирпишкаш дIайодаш да. Из теркалде а хьаллаца а деза.

Геттара низкъала да шифер нийсъелга. Таханарча денналца йолча хана республикага хьакхачанза я хила йоагIаш йола 260 эзар листа шифер. Райпо фонд ца кхоачаш йисай. ТIаккха еш латта гIишло дIахо хьакъе йиш йоацаш йисай.

Иштта этта хьал тоадара дукхагIа теркал бе беза шоашта цIенош деш бола нах, царна новкъостал де а деза. ХIанз царна лаьттан 27 эзар участок еннай цIенош хьалдара. ГIулакх дика вIаштIехьдоаккха, йоккха торо я из нах чубаха цIенош хьалдара программа кхоачашъяра.

Порядок оттае еза ссудаш, гIишлон материалаш телача а. Деррига а кхоачашде деза гласнон хадданза тIахьожам лоаттабеши цига зенаш ца дайтар духьа.

Шоай проблемаши уж кхоачашъяра шоаш де лерхIари дийцар Ачхой - Мартановски райисполкома председатела А. С. Метрищева, Ножай - Юрта райисполкома председатела заместитела М. Р. Червова, Сунженски райисполкома председатела заместитела Н. А. Шадыжева, Гудермесски горисполкома председатела Д. Б. Абдурахманова, Грозненски горисполкома председатела хьалхарча заместитела К. А. - М. Музаева, Назрановски райисполкома председатела М. Х. Льянова, Шалински райисполкома председатела Б. С. Джамалханова, республика Госплана председатела заместитела Л. Д. Дзайтовас, КПСС обкома секретара Х. М. Дзайтова.

Хоадам беш дош оалаш къамаьл дир НГIАССР Лакхехьарча Совета председатела Д. Г. Завгаева.

— Горрайисполк о м и й председателашкара тахан доагIар да дукхагIа инициативеи предпримчивости йолаш уж хилар. Республике нах чубаха цIенош хьалдара хьал чIоагIа низкъала да. Юха а дувца деза вахача цхьан сага лаьрхIа цIенош хьалдара а фусам хьакъехьа а Российски Федераце вай эггара тIехьарчарех моттиг лоацаш хилар. Чрезвычайни хьало чрезвычайни гIулакхаш дIадех, хIаьта мадарра аьлча, гIишлош хьалъяра чIоагIгIа тIахьожам лоаттабар. Хан-ханнахьа хила еза штабаш, гIишлош еча еш йола «летучкаш», болхлошца вIашагIкхетараш.

Кхьгчахьара гIишлон материалаш хьатIакххахьара кIезига йоакхо ю районашка. ХIаьта из дар эхь долаш хIама дац, берригаш из деш ба, вIаши хувцамаш ду. Моша горох дIаянна шифер, сомаш дIабенна цемент эца йиш яр вай. Варианташ дукха я, хьан эца беза царех пайда горрайисполкомий председателаша ца эцаш хилча.

БIарго кIалхара далийта дагIац проектировани, авторски надзор, гIишлош хьалъяра дешаш, иштта ца хилча нах чубаха цIенош хьалдара проблемаш каьхата тIа «хьатIаяьххача» юсаргья.

Д. Г. Завгаева раьза волаш дийцар унахцIено лорайяра программа дуккхача районашка кхоачашъеш хиларах, из дувцаш белгалдаькхар школаш, культураи унахцIено лорайяреи учрежденеш сезонага во кийчъяь хилар. ХIаьта соцкультбыта проблемаша юхатетта дагIац нах чубаха цIенош хьалделга, сихде доагIа.

Ше къамаьл дaь чакхволаш Д. Г. Завгаева дийцар ше дакъа лоацаш хиннача Президентски совета заседанехи РСФСР Компарте Учредительни съезда балхахи.

ХЬАЛ ТОАДЕ ДЕЗАШ ДА

ТАСС-а парламентски корреспонденташа Кремлера дувц

Сатийна результативни болх бара, барт хилара, советски парламента керда каялара, гIулакхаш тоадара мотIахьехаш дIадоладир 10 сентябре Кремле СССР Лакхехьарча Совета йиълагIча сессе шиий балха хьалхара ди. Палатай цхьана яь заседани хетаяь яр сессе ден повестка оттаяраи балха порядок къоастаяраи.

Цу дешай хьакъехьара доклад еш къамаьл даьча СССР Лакхехьарча Совета Председатела А. И. Лукьянова керттерачарех цхьа декхар да аьлар парламенте шоай викалаш болаш йолча тоабай фракцештеи группаштеи юкъера вIаши гIулакхаш леладар, диалог дегIайоалаяра маькара механизм хьаяр. Бакъдар дувцаш корадоагIа, гIар ярца а доацаш, аьнна белгалдаьккхар цо. Дукха ха я позицешка тайптайпара дувцараш совца а даь, уж дерригаш доллаше а, вай вIашагIтохаш дар вайна го деза. Парламента керте латтачоа хетачогIа, вай вIашагIтохаргда мохк кризиса, социальни кхоххама, къамашта юкъерча халахетарашта кIалхарбаккха вай массане хьашт хиларо. Харжархошта деза боагIаш бола лоIам, чоалхане дола социально - экономически хьал тоаде, овлангара реформаш юлургйола, советски пачхаьалкхен законность чIоагIде могаргдола орган СССР Лакхехьарча Советах хилар. Нагахьа санна тайп-тайпара уйлаш конфронтацега а ца йоахаш вай вахара цхьалха йоаца проблемаш къоастаяргa кхоачаеш, халкъа кхела еш йола йоакхо ерригача кхьгча уйлаел тIехлоаттаергйолаш хуле, тIаккха из хургда СССР Лакхехьарча Совета интеллектуальнии политически потенциала эггара дикагIа пайда эцаш.

ВIалла ца йоагIаш лаьрхIар советски парламента керте латтачо Съездеи СССР Лакхехьарча Советеи болх кIезигбарах е уж дIаяхарах йола предложени. Мехка исторе иштта чоалханечеи ирачеи хана, халкъий кхел къоастаеча хана, общество дегIаахара керда никъ геттара хала а вIашдухьаленаш йолаш а буллача хана общество кердаяккхара гIулакх шиий лоIамагIа дитарах лакхера пачхаьалкхен Iаьдал кхоачашде халкъо тешам беана нах перестроечни процессаш тIара юстаргбахар хургдар, аьнна белгалдаьккхар цо.

А. И. Лукьянова дика йоашхаш йийцар ден повестка проект, советски экономика рынкага ялар правови Iалашдар керттера декхар да, аьнна, белгалдаьккхар цо. ХIанзара сесси хьажара юкъеднхьача дешай хьалхара группа рыночни экономикага довлара гIулакхаши царца ювзаенца законопроекташи я. Царца я инвестиционни балхах, баха нах бе болх болаш хиларах, инвалидаш социальни лорабарах, маьхаш хьахиларах, банкех, валютни регилурованех, таможенни тарифах долча законодательства кIийленаш, кхыдараш.

Сессе дикка моттиг дIалоацаргья керда союзни договор кийчдеча балхо. Декабрь чакхбаллалца йолча хана (сесси чакхъяргйола ха) Лакхехьарча Совета члений хьажа безаргба ткъаь иттанел совгIа йолча законопроектага. Заседане шерра йийцар ден повестка оттаярца ювзаенна предложенеш.

(ТАСС).

КАВКАЗА ХАЛКЪАШКА

Дукха ха йоаццаш Тбилисе хиннача «Кавказ вай юкъара цIа да» яхача ерригача Кавказа юкъарча семинаре вIашагIкхийттараша дийцар дуккха дола экологически, экономически, гуманитарни дешаш. Кавказе геттара чоалхане хала хьал этталга чIоагI а дир. Кавказски халкъий духовнии политико-экономически кIийлен тIа эзар шерашка хьахинна эггара шера Кавказски цивилизации Кавказа ше морг кхы доаца Iалами хIалак хулаш латт.

Кавказа халкъашта юкъе бIаьшеренашка хьахинна бувзамаши исторически дагадоагIараши дохадаьд, из бахьан долаш уж халкъаш чIоаггIа шоайла хийрадаьннадь зIамигача халкъий метташ а уж халкъаш а дIадалара гарга кхаьча да, гуманизмана а Iилмана а духьаларча политикас, экосистемаш техногенни йохаяро флоран фаунаи генофонда меттел бIарччача халкаъшта а кхерам тIатессар; йохаш я шера традицеш, оамалаш, обычеш, нравственни гIулакхаш, законаш; бIехдаьча Iаламо нах меттел искусстве хьадаьраш а, культура памятникаш а хIалак ду.

Укх тIеххьарча хана къамашта юкъерча къовсамаша вахаре лоархIаме йола проблемаш къоастае йиш йоацача эттад хьал. Къамашта юкъера гIулакхаш ира деш йола проблемаш къоастае еза духхьала политически методашца сага бокъо лораеча кIийлен тIа.

Кавказа халкъий ерригa интеллектуальнии нравственно-духовнии потенциалаш вIашагIа а теха мара йиш яц хиланза даргдоаца дешаш къоастаде а вай юкъарча цIен лард йолла а. Из ца дича Кавказа кхоане хургьяц вайна. Кавказа юкъарча политически экологически кхерамзле хьаяра тIабахийта беза вай берригa низ. ТIаккха къонача тIехьен вIаштIехьдаргда къамийн духовнии йоккхий ганзаш караерзае. Из айхха дувзаденна да Кавказа халкъий берригача сакхетамца а дунен гражданий уйлашца а.

Кавказа хIара халкъа экономиках лархIа деза ерригакавказски экономически система дакъа. Цу системе товараш эквивалентни хувцара никъ лаха беза. Из экономически халонех кIалхар валара йола гаранти я. Кавказа халкъашка цхьаннега йоапараш шоллагIчунга а йолаш Iалама ресурсаш я, царех боаггIача тайпара пайда ийцача таро хургья цаI йола Кавказа экономически рынок хьае.

Оаха динза даргдоацаш лерхI цхьадола хоадам бола гIулакхаш:

— Йолаш йолчен хьалъечен объекташта ший лоIамех экспертизаш яра духьа, региона географически социально-экономически башхалонаш теркаме а лаьца моттигерча Iалама ресурсех рациональни пайда эцара тохкамаш даран предложенеш йоалаяран, гонахьара Iалами Кавказа халкъий культурии ганзаши лораяра Кавказски экологически совет вIашагIйолла;

— ХIара республикен автономии образованен бахача наха экологически хьакъехьа шерра кхетам балара йола централаш хьае;

— Кавказа ерригача территориальни образованешта йола цхьа хьал тIара цаI йолча методикагIа территореш лораяра программаши атласаши хьаде, тIехьагIа тIа ерригача Кавказа цаI дола экологически атлас хьадара эша хиланза даргдоаца экологически карташ а долаш;

— Хина ресурсех рациональни пайда эцара республикашта юкъера комисси вIашагIтоха;

— Iалама объекташтен памятникаштен паспорташ оттадеи уж лораделта вIаштIехьдаккхеи;

— Лораеча Iалама территорей Iилма кIийле тIара система хьае (биосферни заповедникаш, заказникаш, къаман паркаш), уж территореш лораяра режим цIенхаштта лоаттаелта Iалашде;

— Кавказа этилированни долча бензинах пайда эцалга соцаде;

— Кавказа Iилман кIийлен тIара экологически мониторинг хьае, атмосферни зондированех пайда а эцаргболаш, аэросурташ даха, хIаьта иштта Кавказа ерригача регионашкара информацена обработка яра ЭВМ-х пайда а эцаш космически даннеш хилийта:

— Кхачан продукташ хьаенйохкачен пункташка массанахьа а сертификационни лабораторешь яхка:

— Кавказа ЦIе Книжка хьаде;

— Кавказа дуккха нах хIалак беча герзах мукъа йоалла зона я аьнна дIакхайкаде.

Кавказа халкъий культурни бувзамаш вIаштIехьдахара де дезаш дукха да:

— Теле- радиопередачаш вIаши хувпар, пресса оогаиаша цхьана болх бе вIаштIехьдаккхар;

— Кавказоведчески профиле дола Iилман, Iилма-популярни, дешареи художественнии литература кийчдари арадаккхари, цхьана йола изданеш хилийтар;

— Кавказски художникий выставкаш вIаштIехьъяхар, театральни коллективаш гастролешца дIа-юха ахар, музыкальни, литературни, фольклорни сайренаш Кавказа искусствай мастераш юкъе а болаш вIаштIехьяхар;

— Халкъа спорт юхаметта а оттаеш цахаддаш Кавказски спортивни ловзараш дар.

«Кавказ — вай юкъара цIа» яхача совещане-семинара доакъошхоша массови информаце средствай кулгалхой тIахьех къаман хьакъехьен дина тIагIоллеи халкъашта юкъе халахетараш хургдолаш къамашта юкъе цабезам бергболаш йола передачаш ца яйтара, цу хьакъехьа чIоаггIа лоралуш эзделца а хилара!

Къамашта юкъера культурни экономически бувзамаш юхаметтаоттадара а чIоагIдара, Кавказа къамаш гаргаувзаар дизза дакъа лаца йиш я общественни организацеша. Тхо теш, кавказски халкъаш вIаши гарга а эза, массане низаца планета цу ше мо кхы йоацача регион хьаллаца Кавказа массадолча къаман безам хургхиларах теш тхо.

Вай дIадоладаьча цIенча гIулакха тIехь аьттув баргба вай.

Р. ГОЙТАМИРОВ,
«Баьппара болам» яхача Нохч-ГIалгIай организаце председатель.

Геттара кIалъюсаш йоагIар Наьсаречa СурхотIа гаьна йоаццаш хьунагIа улла банкаш тIа ехна ногIараш ду завод. Завод аьлча а, бIаь совгIча саго болх беш цех яр-кх. Банкротство яр цун «кIийлен» ягIаш, тахан-кхоана яхар мо из дIакъовла кийчъенна. Къаьстта Iаьржъелар цун тIера ситале кердача экономически методах болх бе, аьнна из ши-шегIа йитача. Болхлой а дог ийккхар цох шоай алапеш кIезигделча. КIезиглаций уж цар хьадаьчох мара Iаьдало ахча хьа ца хецаш хилча.

УРАГIА ГIОРГЬЯ ЗАВОД

ХIата хьам- дергдар цар шоашта болх хьабе эша бедал, кхымелдар хилча. НогIараш хьаду диткъа аьшк а вIалла ца хийттача тайпара маьха дездалар. Цар чу дехка хьамча гIозарч а иштта дездалар.

Лоацца аьлча, хIара ногIарах (из хьадерг) дIабода мах шозза дукхагIа лакхбалар из ехкача пох хьалучул. Иштта мара пайда лацар укхаза хьаеш йолча кхыча хIамаша а (тъастамаш, яшкаш).

ХIанз из кхерам тIера баьшаб завода. МичахьарадоагIа а ца ховш, ираз дера укхаза. Дукен халкъашта юкъерча «Лаьтта-космос» яхача ассоциацена юкъеяхар из моттиг. Доккхий балхаш дIадоладаьд хьунагIа. Кхыйола объекташ йоацаш, духхьала цхьан завода корпусаш хьалъергья укхаза 1 млн. 800 эзар сома маьха. Укхазарча, инженераца-гIишлонхоца Костоев Мажитаца хьажар тхо ше беча пайдах из гIишло хьалъе езара цу предприятена мел ха эшаргьяр. Дагардича, 180 шу хилар. ХIанз эггара дукхагIа дале, цхьа-ши шу мара эшаргдац цу гIулакха.

Цул совгIа, ерригача районе, дукхагIа долча даькъе юрташка а еш хьалъергья цу завода филиалаш. Цу цехашка а вай ювцача заводе а болх беш хургва 5000 совгIа саг. Цул совгIа, шерра пайда эца лерхI заводо надомникий къахьегамах.

М. МУХТАРОВ.

«УНАХЦIЕНО» ЯХА ПРОГРАММА

Дукха ха йоаццаш шийболх чакхбаьккхача Нохч-ГIалгIай АССР-а Лакхехьарча Совета кхоалагIча сессе, вайна ма харра, тIаийцар бахархой унахцIено лораяран тоаяраи, цу гIулакха материально - технически база чIоагIъяран лаьрхIа йола программа. Цу программагIа больницаш, поликлиникаш, фельдшерско-акушерски пункташ, амбулатореш, аптекаш хьалъеш, 1991—1992-гIча шерашка 60 миллион сом карадерзаде дезаш да. ХьалхагIа, бIарччача пятилеткаха карадерзадеш хиннар 12 миллион сом гаргга мара ца хинналга теркалдича, гучадоал мел боккха болх бе безаш бар.

Республиканcки совещане цIенхашта къамаьл хилар цу хьакъахьа городской поселковии юртийи халкъа депутатий Советий исполкомий председателай гIишлон ведомствай, медицински учреждений, промышленни предприятей, колхозий совхозий кулгалхой.

Кхоачашъе оттаь программа дукха гIишлош чулацарал совгIа, республикера нах баха хIара моттиг юкъехйоалаеш а я.

Нохч - ГIалгIай АССР Министрий Совета председатела хьалхарча заместителанов. Г. Х. Эльмурзаева маллара, Грозне, тIадоагIача шин шера, хьалъе езаш я республикански больницера акушерски корпус, республикански берий больнипа, диагностически центр, Берий ЦIа, кхыйола учреждениеш. Республика кхыча городашкен юрташкен 1991—1992-гIча шерашка здравоохранене гIишлош хьалъяра программа а йоккха я. Бакъда, кIалхагIа йоалаеча лоаццача списка тIа а гуш да мел лоархIаме я из программа.

Ачхой - Мартановски районерча Шаами-Юрта амбулатори хьалъергья. Давыденко, Бамут яхача юрташка — фельдшерско-акушерски пункт (ФАП).

Веденски районерча Гуни, Дышне - Ведено яхача юрташка — амбулатореш, Макажой, Харахой, Верхатой, Агишбатой, Дуцхутор, Беной, Гезенчу яхача юрташка — ФАП.

Грозненски районерча Чечен -Аул, Садовое, Бердыкель яхача юрташка — амбулатореш, хIаьта Терское, Ярыш - Мардин, Пионерское, Чишки, Кень-Юрт яхача моттигашка — ФАП.

Гудермесски районерча Шовда, БаргIане юрта, Нэйбера, Кади-Юрт яхача — амбулатореш йохкаргья, Энгельс - Юрте — участкови больница хьаелларгья.

МагIалбике керда аптека хургья, СоагIапчен Ачалкхен амбулатореш.

Ножай - Юртовски районерча Зинзак яхача юрта участкови больница хьаелларгья, Гордали, Регита, Мескеты, Алхан яхача юрташка — фельдшерски-акушерски пункташ.

Керда райони центральни больнипа хьаелларгья Знаменское яхача юрта. Лаха-Невре бахачарна аптека е лаьрхIад. ХIаьта, Надтеречни района Зебир-Юрта, Бакин-Юрта, Комарове — фельдшерско - акушерски пункташ.

Здравоохранене хьаштешта лаьрхIа дукха керда гIишлош хьаелларгья Назрановски районе. Экажакъонгий Юрта, Пхилекъонгий - Юрта, Долакха-Юрта тIадоагIача шин шера керда амбулатореш хьаелларгья. Алти - Юрта, ГIаьзе - Коа, Хьуле — фельдшерско-акушерски пункташ.

Массехк керда амбулатори хьаелларгья Наурски районе. Уж хургья Левобережное, Савельевская, Мекенская станицашка.

1991-гIча шера Сунженски центральни райониi больнице сихача медицински гIонна станци хьаелларгья. Мужичи, Алкун, Арты яхача юрташка хьаелларгья фельдшерско - акушерски пункташ.

Сихача медицински гIонна станци хьаелларгья иштта Урус-Мартановски районе центральни больнице. Цу района Алхазурово, Танги-чу, Мартан-чу яхача юрташка амбулатореш хургья.

Шалински районерча Курчалой яхача юрта йистейоккхаргья шийца котельни а йолаш хьаелаш йола терапевтически корпус. Райцентре аптека хьаелларгья. ЗIамигча - АтагIе, Автуре, Бачи - Юрта участкови больницаш хургья. Массехк юрта амбулатореш, аптекаш, фельдшерско - акушерски пункташ хьаеларгья.

Шелковской районерча центральни больнице хьаеларгья терапевтически корпус. Червленне поликлиника хургья. Сары-су, Новые Щедрины яхача юрташка — амбулатореш.

30-нел совгIа здравоохранене гIишлош хьаеларгья 1992-гIча шера Шатойски районе а. Царна юкъе я Гуной, Харсеной, Ушкалой яхача юрташка хьаеларгIйола санэпидстанци, фельдшерско - акушерски пункташ.

ТIадоагIача шин шера бе безача цу лоархIамеча балха дакъа лоацаш хургба «профессиональни» гIишлон ведомствашi организацеши хинна ца Iеш, колхозашкара, совхозашкара предприятешкара гIишлонхой. Совещане дакъалаьцараша белгалдаьккхар из здравоохранене гIишлош хьалъеча шийхан - ханнахьа договораш кхоачашдар, проектированяр, кредита, поставкай гIулакхаш нийса лоаттадар чIоагIа лоархIаме да аьнна.

Совешани чакхйоалаш Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Председатела Д. Г. Завгаева республика бахархой медицински хьашташ кхоачашдар Iалашмате боккха лоархIам болаш хилара теркам тIаэзар. ТIеххьарча хана дукхагIа даржаш латлазараш, лакхлу нах балар а. Цу гIуланха бахьанаш дукха да. Бакъда, керттера бахьан — нахага ший ханнахьа квалифицированни медицински гIо ца кхачар. ГIулакх тоадара никъ амбулатореши, больницаши, фельдшерско - акушерски пункташ, поликлиникаш шерра хьаяьяр ба. Уж хила еза нах бахаш мел йолча моттигашка. Укхаза гIишлош яра болх алсам ца баьккхача варгвац. ХIаьта, «УнахцIено» яха программа пятилетка йолалуш а е шу долалуш а тIаийца ца хиларо чоалханедоакх вайна хьалхашка латта декхар. Бакъда, программай лоархIам селла боккха хиларах, цхьан дийнахьа тIехьататта йиш яц из. Де мел лаьрхIар кхоачашделга — хIаране юкъахдита йиш йоаца декхар да. Халкъа депутатий Советаш меттел, берригa боахама болхлой, берригa гIишлонхой оарцагIбовла беза укхаза.

Дуккхадар предприятей, колхозий, совхозий низацца де йиш я. ГIишлон материалаш тоъац яхаш, белх тIера баккха гIертар юкъедолийта йиш яц укхаза. Безам хилча моллагIча а боахаме корайоагIаргья эшаша йола кирпишк а шифер а.

ДIахо нов. Д. Г. Завгаева хоам бир керда гIишлош шоай боарамга кхаччалца медицински оборудованеца кхоачашъергья аьнна. ЧIоагIо яьй мехка вузашкаеи медучилишкареи дийша баьнна специалисташ боахкийтаргба аьнна. Йокхо ю вай воай медицински кадраш кийчъяра а. ЧИГУ хьаеллача медфакультете деша ховзгва 150 саг. 200-нел совгIа саг деша хьожавергва мехка кхыча вузашка а. ХIаьта, хьалхагIа шера хьожавеш хиннар 10—15 саг мара вацар.

Республика Лакхехьарча Совета Председатела къаьстта белгалдир де лерхIараш кхоачашдеча лоархIаме моттиг халкъа депутатий совесташа дIалаца езалга. ТIахьожам лоаттабе а, цу гIулакха юкъе мел эзачартара жоп хьадеха а декхарийла я уж.

Совещание дакъа лаьцар КПСС Нохч - ГIалгIай обкома шоллагIча секретара П. Н. Громова, КПСС обкома секретара Х. М. Дзейтова, НГIАССР Министрий Совета председатела заместителаша А. А. Мальсагова, И. А. Мулаева, республика здравоохранене министра М. А. Кадиева.

КАРТОЧКА-ПАМЯТЬ

военнослужащего, погибшего в Великой Отечественной войне 1941—1945 гг.

Фамилия .... Имя .... Отчество ....

Дата, год и место рождения «........» ....19 г.

....

Национальность ....

Место работы, кем работал ....

....

Время призыва в армию, каким военкоматом «........» ....19 г.

....

Наименование воинской части, в которой служил ....

....

Воинское звание ....

Партийность ....

Правительственные награды ....

....

Время и причина выбытия «........» ....19 г.

....

Место захоронения ....

Сведения о родственниках, адреса местожительства

....

....

Основания для заполнения карточки ....

....

Грозный, объединение «Книга», 1990 7234—10.000

Спискаш тIа ца тоъаш дола, шоашта хов даннеш анкета тIа Iотта а яздий, республикански военкомате дIадахьийта.

1941—1945 ШЕРАШКА НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР РАЙГОРВОЕНКОМАТАШКА ТIАХЬИЙХА ДАЙМЕХКА СИЙЛАХЬ-БОККХАЧА ТIЕМА ШЕРАШКА ТIОМ БЕШ А ГОСПИТАЛАШКА ЧОВНЕХ А БАЙНА, ДЕДОАЦАШ БАЙНА БIУХОЙ

(8-ча сентябре арадаьннача «Сердало» газета тIа хинначун дIахододар).

Кудрявцев Владимир Ефремович, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, гIулакх даьд 2305 ППС часть 014, салте, дIавеллав 1942 шера 6 ноябре, СОАССР, Алагирски районе, Кодаджун яхача юрта. Нана: Кудрявцева Елена Андреевна, г. Грозне, ул. Пролетарски, 26.

Башшн е **Башлин** Василий Степанович, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, гIулакх даьд, п/п 2187 ИС 28, салте, дIавеллав 28 январе е июне 1943 шера Краснодарски крае Абински районе Шажугски ст.

Мачульски Дмитрий Иванович ваьв г. Грозне, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, гв. сержант, дIавеллав 1943 шера 23 феврале Харьковски области Нововодолажски района Рябухино яхача юрта. Гаргара нах бах г. Грозне.

Никифоров Корней Сергеевич, ваьв 1901 шера, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, салте, дIавеллав 1942 шера 1 феврале Харьковски области Первомайски района, В.-Бишкин яхача юрта.

Петросянц Сергей Аванесович, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, салте, дIавеллав 1944 шера 19 марта Николаевски области Новоодесски района, вежаралла кашмашка, Константиновка яхача юрта. Нана: Петросянц Зара Авшаповна ях Грозне ул. Восточни 42.

Павлов Егор Макарович тIахьийхав Ленински райвоенкомато, гIулакх даьд з/г 2110, дIавеллав 1942 шера 21 апреле Краснодарски края гор. Новороссийске. Сесаг: Павлова Александра ях г. Грозне, ул. Краснознаменни 55.

Панков Алексей Борисович тIахьийхав Ленински райвоенкомато, гIулакх даьд п/п 34092, салте, дIавеллав 1943 шера 18 мае Краснодарски края вежаралла кашмашка г. Новороссийске. Нана: Панкова Мария Васильевна ях г. Грозне ул. Коммунистически, 70.

Сущенко Николай Устинович тIахьийхав Ленински райвоенкомато, гIулакх даьд п/п 4167, салте, дIавеллав 1943 шера 10 феврале Краснодарски края г. Новороссийске. Да: Сущенко Устин Трофимович вах г. Грозне пр. Революции д. 15 кв. 69.

Тимофеев Михаил Алексеевич тIахьийхав Ленинский райвоенкомато, салте, дIавеллав 1943 шера 12 сентябре Краснодарски края г. Новороссийскерча кашмашка. Гаргара нах бах г. Грозне ул. Зюзина 21.

Худейнатов Данил Михайлович ваьв г. Грозне, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, сержант, дIавеллав 1943 шера 3 июле Псковски области Великолукски района Лычевски с/с., Дулынино яхача юрта. Гаргарнах бах г. Грозне.

Цибин Василий Дмитриевич, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, гIулакх даьд Упр, 21 гв. стр. дивизе гв. салте., Псковски области Великолукски района, Борковски с/с., Холибию яхача юрта, Сесаг: Цибина ях г. Грозне ул. Урус-Мартановски.

Варварин Петр Степанович тIахьийхав Заводской райвоенкомато, гIулакх даьд 848 стр. полке, лейтенант, дIавеллав 1944 шера 9 сентябре Латвийски ССР г. Делеле. ЙоI Варварина Элеонора Петровна, сесаг Варварина Феодосия Ефремовна бах г. Грозне ул. Крекингови 5.

Гузя Ефрем Васильевич тIахьийхав Заводской райвоенкомато, гIулакх даьд 44 стр. полк, салте, дIавеллав 1944 шера 24 марта Латвийски ССР Добельски района, г. Ауце. Сесаг: Гузя Елена ях г. Грозне уч. 17, ул. Сормовски 33.

Строфилов Александр Егорович ваьв 1900 шера тIахьийхав Заводской райвоенкомато гIулакх даьд п/п 34092, салте, дIавеллав 1943 шера 10 сентябре Краснодарски края г. Новороссийске, воI: Строфилов Юрий Александрович.

Коротков Николай Абросимович, ваьв 1911 шера, тIахьийхав Заводской райвоенкомато, гIулакх даьд 7 гв. стр. полк. салте, дIавеллав 1942 шера 4 июне Горьковски области Володарски районе Голышево яхача юрта.

Кащеев Марк Филиппович, тIахьийхав Заводской райвоенкомато, гIулакх даьд п/п 91120, салте, дIавеллав 1943 шера, 10 апреле, Краснодарски крае Черноярски районе Свительниково яхача юрта. Сесаг: Кащеева Анна Тимофеевна, ях г. Грозне 17, ул. Сормовски 19, кв. 9.

Беззсмельный Василий Никитович ваьв 1911 шера, тIахьийхав Заводской райвоенкомато, салте, дIавеллав 1943 шера 26 июле, Орловски области Свердловски района Яковлево яхача юрта. Сесаг: Беззсмельная Нина Дмитриевна ях г. Грозне пос. АБЗ кор. 5, кв. 19.

Малофеев Николай Ефимович тIахьийхав Заводской райвоенкомато, сержант, дIавеллав 1944 шера 31 августа городе Тарте Эст. ССР.

Свинцов Михаил Зиновьевич, тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато сержант, дIавеллав 1944 шера 7 апреле Тернопольски области Чертковски района, Белобожкина яхача юрта.

Сергеев Дмитрий Васильевич тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, сержант, дIавеллав 1944 шера 5 марта Днепропетровски области Кривой Рог яхача городе.

Скоробогатько Михаил Григорьевич тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, салте, дIавеллав 1943 шера 5 феврале Краснодарски крае Дински районе Васюрински станице. Сесаг: Скоробогатько Елена М., ях г. Грозне Первомайски станице.

Ситников Александр Савельевич тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, зIамагIвола лейтенант, дIавеллав 1944 шера 11 октябре Латвийски ССР Рижски районе. Да: Ситников Савелий Захарович вах г. Грозне 118 уч. кор. 323.

Соломатин Василий Федорович ваьв 1911 шера, тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато. дIавеллав Волынски области г. Ковеле. Сесаг: Соломатина Евстимия Ивановна ях г. Грозне 4, пос. Красная Турбина кор. 11, кв. 5.

Тарарин Гаврил Гаврилович тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, сержант, дIавеллав 1943 шера, 8 апреле Краснодарски крае, Дински районе Ново-Титаровски станице. Гаргарнах бах г. Грозне.

Таранин Сергей Терентьевич ваьв 1924 шера тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, салте, дIавеллав 1944 шера 27 феврале, Днепропетровски области, Васильковски районе, Великоалександровске яхача юрта. Сесаг: Таранина Мария Алексеевна ях г. Грозне, гор. Иванова, кор. 130, кв. 3.

Троян Стефан Савельевич, тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, салте, дIавеллав 1942 шера 15 мае. Харьковски области, Волчански районе Байрак яхача юрта. Гаргара нах бах г. Грозне Андреевски яхача долине кор. 49 кв. 1.

Федотов Николай Александрович тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, старшина, дIавеллав 1944 шера 25 январе Псковски области Новосокольнически районе Слободка яхача юрта. Гаргара нах бах г. Грозне-3.

Фролов Иван Фролович тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, салте, дIавеллав 1945 шера 30 мае Армянски ССР г. Ленинакане. Сесаг: Фролова А. Ф. ях г. Грозне, п. Загряжски, кор. 44 кв. 18.

Чернякин Дмитрий Иосифович тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, салте, дIавеллав 1942 шера 12 мае Харьковски области Волчански районе Байрак яхача юрта. Сесаг: Чернякина Александра Петровна ях г. Грозне п. Горогорске, кор. 80 кв. 1.

Челяев Иван Тимофеевич тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, салте, дIавеллав 1943 шера 6 мае Псковски области Лохнянски районе Самалуковски с/с., Черное яхача юрта.

Чиляев Иван Тимофеевич ваьв 1909 шера, тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, салте, дIавеллав 1943 шера 6 мае Псковски области Великолукски района, Купуйски с/с. Черноземски станице.

Чернов Григорий Осипович тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, сержант, дIавеллав 1943 шера 9 сентябре Харьковски области Первомайски района В-Бишкин яхача юрта.

Шевченко Иван Гаврилович тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато салте, дIавеллав 1942 шера 15 мае Харьковски области Волчански районе Федоровка яхача юрта. Сесаг: с-з, Старые пром., 11 ях.

Шевченко Михаил Дмитриевич тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, салте, дIавеллав 1944 шера 4 мае МССР. Слободзейски района. Глинное яхача юрта. Нана: Шевченко ях г. Грозне ул. Советски 56.

Зайцев Николай Иванович тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато воккхагIвола лейтенант. дIавеллав 1943 шера 21 октябре Запорожски области Мелитопольски района. Верховина яхача юрта. Гаргара нах бах г. Грозне. ул. Угольни 314, кв. 46.

Кардаильский Владимир Федорович, ваьв 1912 шера, тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато воккхагIвола лейтенант. дIавеллав 1943 шера 6 октябре Запорожски области пп. Кирова., г. Мелитополе. Гаргара нах бах г. Грозне Старый пос. 153, кв. 10.

Гусев Андрей Терентьевич ваьв 1909 шера, тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, старшина, дIавеллав 1943 шера 10 октябре Запорожски области Мелитопольски района Сквер к-за «Идея Ильича». Гаргара нах бах г. Грозне 118, уч. 292 кор. кв. 7.

Ковраев Аме Газиевич тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, воккхагIвола сержант, дIавеллав 1943 шера 26 декабре Гомельски области Светлогорски района г/п Сосновц Бор. Да: Ковраев Гази Ковраевич вах г. Грозне 4. Старый пос. 183.

Платонов Николай Никифорович тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, гIулакх даьд 1236 сп. воккхагIвола лейтенант, дIавеллав 1944 шера, 16 феврале Новгородски области Шимски района, Уторгеш яхача поселке. Гаргара нах бах г. Грозне Старопромысловски районе.

Самойленко Михаил Иванович тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, сержант, дIавеллав 1943 шера 23 сентябре Запорожски области Мелитопольски района Сквер к-за «Идея Ильича». Гаргара нах бах г. Грозне, Горагорск. Южни гор. кор. 58, кв. 3.

Тарасов Николай Иванович тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, воккхагIвола сержант, дIавеллав 1943 шера 4 ноябре Днепропетровски области Апостоловски района Вольни Долина яхача юрта.

Усенков Василий Иванович тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, гIулакх даьд п/п 11971, салте, дIавеллав 1943 шера 21 октябре Запорожски области пп. Кирова г. Мелитополь. Гаргара нах бах г. Грозне Старопромысловски районе 8 уч. кор. 14, кв. 11.

Яковенко Валентин Александрович тIахьийхав Старопромысловски военкомато, гIулакх даьд п/п 42066 салте, дIавеллав 1944 шера 25 январе Гомельски области Светлогорски районе Чирковичи яхача юрта. Нана: Яковенко Анна Ефимовна ях г. Грозне 4, ул. Клубная 15 кв. 3.

Вагин Семен Яковлевич тIахьийхав Ленински райвоенкомато, гIулакх даьд 133 гв. стол. мин., дIавеллав 1944 шера 22 июне Гомельски области Октябрьски района Любань яхача юрта. Гаргара нах бах г. Грозне ул. Луговн 80.

Громаков Степан Яковлевич тIахьийхав Ленински райвоенкомато, гIулакх даьд п/п 09246, салте, дIавеллав 1943 шера 10 сентябре Краснодарски края г. Новороссийске. Сесаг: Громакова Христина Романовна ях г. Грозне, ул. Кургански 57, кв. 4.

Ермилов Петр Павлович, тIахьийхав Ленински райвоенкомато воккхагIвола старшина, дIавеллав 1944 шера 29 июле Брестски области Щербатовка Каменец яхача городе. Гаргара нах бах г. Грозне ул. Партизански, 2.

Кабец Иван Степанович, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, гIулакх даьд 59 гв. стр. полк, гв. сержант, дIавеллав 1942 шера 28 ноябре Псковски области Борковски района, Полибино яхача юрта. Сесаг: Лалаева Мария Васильевна ях г. Грозне ул. Демьянова 21.

Абубакаров Умарходим ваьв 1913 шера, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, гIулакх даьд 771 стр. полк сержант, дIавеллав 1943 шера, 8 январе Кемеровски области г. Ленинск-Кузнецки. Гаргара нах бах г. Грозне;

Лебедев Петр Романович, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, гIулакх даьд п/п 21581 гв. сержант, дIавеллав 1942 шера 19 декабре Псковски области, Великолукски района Купуйски с/с, ст. Чернозем. Гаргара нах бах г. Грозне.

Мартьянов Михаил Иванович ваьв 1899 шера, тIахьийхав Ленински райвоенкомато, гIулакх даьд 312 гв. стр. полк 109 гв. стр. дивизе, салте, дIавеллав 1943 шера 24 ноябре Херсонски области Горностаевски района Маринское яхача юрта. Сесаг: Мартьянова Нина Алексеевна ях г. Грозне ул. Краснознаменная 68.

Трыпкин Константин Иванович, тIахьийхав Заводской райвоенкомато, салте, дIавеллав 1945 шера 15 декабре Кировски области Оричевски район Алдышево яхача юрта.

Чернобровкин Василий Прокофьевич, тIахьийхав Заводской райвоенкомато, гIулакх даьд эвакогоспиталь 1619, салте, дIавеллав Краснодарски края, городе Армавире. Сесаг: Чернобровкина Наталья Ильинична.

Абрамов Владимир Васильевич, тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, воаккхагIвола лейтенант, дIавеллав 1943 шера 15 июле Орловски области Малоархангельски районе Протасово яхача юрта. Гаргарнах бах г. Грозне, ул. Кандратевски е Кооперативни 2.

Шерстобитов Иван Сидорович, ваьв 1913 шера, тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, гIулакх даьд п/п 06772, 593СП, салте, дIавеллав 1943 шера 23 августа Донецки области Краснолимански районе Липовое яхача юрта.

Войкин Николай Денисович, тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, воаккхагIвола лейтенант, дIавеллав 1944 шера 24 октябре Донецки области Гусевски района Ольховатка яхача юрта. Гаргаранах: Айрапетова Людмила А. ях г. Грозне ул Кольцова 308.

Джебраилов Алей ваьв 1906 шера, тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, салте, Гаргарнах: найц — Шовхаев вах городе Акмолинске ул. Шмидти 22.

Мазаев Сулим Даклаевич, ваьв 1908 шера Закан-Юрта, тIахьийхав Старопромысловски райвоенкомато, салте, дIавеллав 1941 шера 24 июне. Сесаг: Мазаева К. В., ях г. Целинограде, ул. академика Павлови 47.

Карабашов е **Карабашев** Виктор Алексеевич тIахьийхав Октябрьски райвоенкомато, салте, дIавеллав 1944 шера 6 е 20 сентябре Эстонски ССР Выруски района Яровноста яхача юрта. Гаргара нах: бах г. Грозне Октябрьски района ул. Комсомольски 58.

(ДIахододар хургда).

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

СССР-е БИЗНЕС: ИТТ ХЬЕХАМ

«Фей» яха тохкама фирма дилла а, цун президент а вола социолог шийна хетар дувцаш дагавоал малхбузерча бизнесменаша вай мехка коммерчески болх миштта бе беза яхаш.

ХIанз Советски Союзе хулаш латтачох вIалла ала йиш яц реформа я, из революци я. Къаьнара политически экономически система йохаш латт, мехка къовсам лоаттабу ший хинна дIадахачуни кхоанени уйла еш. Цхьаккха шеко йоацаш геттара низкъала да иштта халача хьале коммерчески гIулакх леладе. Из иштта дале а малхбузерча хIама лелалуш волча, къовсам лоаттабе кийча волча сага «Горбачева революци» хьалхагIа дагадоха йиш йоацаш хинна таронаш хьаел.

Специалисташа белгалдоаккхаш махиллара, советски Союзаца гIулакхаца бувзамаш хилар дезачоа «къахьегама керттера кечал» хила еза сатохилга. Бакъда, сайна гуш даьнначох со тийша ва Советски Союзана коммерчески бизнеса таронаш цу сатохарал е гаьнна арахьа хиларах. СССР-ерча экономически революцех сайна хетачох лаьца е «итт хьехам» оттабаьб аз цу мехкаца коммерчески гIулакхаш лелара пайдане хургдолаш.

1. Духьаленашта духьалвала кийча хилалахь. Бизнесменаш творчески гIулакх долаш а этта хьал нийса довзаш а хила беза. Советски Союз вIалла дагадоаца тамаше хIамаш хула мохк ба. Москве, конторе Iохайна а вагIаш дунен массе а миIингге телевиденега гIолла хIамаш гойта йиш я. ХIаьта общественни туалете каьхат ца хила а тарлургда.

2. Бокъонца хьалхе а кийчлуш хила.

Малхбоале ваха араваьлеха американски бизнесмен геттара дика кийчвенна хила веза. Нагахьа санна компани, масала, Ворошиловграде, коммерчески гIулакхаш леладелга мишта хьожаш яле, цунна ха деза цу города къаьнара украински цIи — Луганск юхаметтаоттаяьлга, из ца дой цхьа халахетар хила тарлургда компанена, тIаккха цун хургбола партнераш цох доахка кхыдола кхоачамбоацараш лаха болалургба.

Геттара боккхача лоархIаме да рынок йовзар. Нагахьа санна компани каьхата промышленноста даькъе болх беш яле, тIаккха цунна пайдане хургдар, переговораш йолаялехьа Прибалтикей кхыча регионашкей малагIа фински фирмаш болх беш я хар. Совлен хургдац йолаш йола непроизводственни таронаши цига эшари фуд хар а.

ГIулакх лелалуш болча наха дика йовза еза советски политически экономически система а цун структура а. Царна кхоачамболлаш дика довза деза цхьан уллув болх беш йолча структураштa — пачхахьалкхени партийни структураштa юкъера гIулакхаш.

3. Хургда аьнна хеташ хьалхагIе дага ма лувца. Компане, масала, Венгреца е кхыча малхбоалерча Европа мехкаца торговли легаьй яхаш, цига хьахинна опыт СССР-ерча коммерчески операцешка юкъейоалае гIертае езаш, бакъда, из мегаш хила а тарлу.

Лоадам боаца хетараш кIезига мара доацачара геттара дожкха хинна дIаотта тарлургда. Цхьана йола предприятеш яхкар Советски Союзе торгови операцеш яра цаI мара боаца никъ ба аьнна ма хеталаш. ЧIоагIа долча валютах товар дожалургдац аьнна ма хеталаш. Советски тIема заводашца гIулакхаш лелалургдац аьнна махеталаш. ХIаьта цхьан ханна дог мадохалаш США-рча шоай конторе шоашта телефон тохалургья е столични гостиннице Москвах карта шоашта нийслургда аьнна. Хьалхе шо новкъа хеташ махилалаш кооперативе заказ даь вертолет хайнахьа хьакхача йиш йоацаш йисарах. Иоахкаргхиларах кулгаш яздаьча цхьана йолча предприятеех диълагIча даькъангара кхоалагIча даькъенга кхаччалца яраш мара болх беш яц Советски Союзе. Из ший бахьан долаш да: дукха бола нах гIалат баьннаб шоашта хеташ хинначоа тIехь.

4. ЛеррагIа долаш чакхдовла. Из хьехам хьалха баьчоа кIезиг-дукха духьал ба. ГIулакх миштад аьлча, Советски Союзе оаш даьча хьалхарча хаттара луш дола жоп е харцхургда шоана, хувца хIаьта а хувцаргда. Цудухьа хьалхарча хаттара денна жоп хоадам боллаш да аьнна махеталаш, диалог е шоаш хьийхалта хеталаш.

Цудухьа лоархIаме да леррагIа чакхвалар. Шоаш де лерхIараш тIара мадовлалаш. Дукха ха йоацаш со Москве волча хана сога аьлар Чайковске цIерагIча Концертни зале ваха билет даккха йиш хилац концерт долча дийнахьа. Бакъда, аз билет даккха деза яхар, билет эцилга цхьамоллагIа доаца, чоалхане гIулакх да, бакъда, фуннагIа даь а цхьа хIама-м дулургда. Аз дIахо а дехаш хилар бахьан долаш, ихы со къар а ца венна, концерт доладала 15 минут хьалха кассера билеташ ийцар аз. Цу башха дика концерт дар ах мара нахах йиза йоацача зале оттадьдар.

5. Кхыбараш Iомабе кийча хилалаш. Советски Союзе хIама леладе дагахьа гIулакхаш хила безам болаш шоаш дале, тIаккха цхьайола ха якха езаргьл шун гIулакх мишта де деза кхыбараш Iомабеш. Малхбузера компанеш шоашта кхераме доллаше а из гIулакх ца де гIерт.

6. Хьисалахьа хилалаш. Коммерчески гIулакхаш де Iомабелга хила йиш яц уж геттара дезадалийта гIерташ. Iомабе, новкъостал де, предложенеш юкъехьахь, хаттарашта жоп ле, бакъда, шоаш хьехамчаш доацилга диц ма далийта. Партнераштеи харцахьдаьннача шийбера хьехар деча даьна-наннен юкъе башхало я. Советски Союзе саг лархIара уйла цхьаболча наьха чIоагIа йоккха я, чIоагIа хала да царна шоай мохк иштта хьал тIа болаш.

7. Алхха Москвах тийша маIелаш. ХIанз Москван дукха йола полномочеш Iаьдакха йола республикански моттигерчен органашка а организацешка а дIалуш я. Бюрократаша Москве, массанахьа кхычахьа а санна, раьза болаш а духьале ца еш а дIахецац шоай Iаьдал. Цудухьа хила тарлургца балха хержа моттиг эггара а халагIа йолаш. Из правительственни партийни аппарата центр я. Торговни балха таронаш дукхагIа хувцалуш я перефере — масала, Украине, Прибалтике е Средни Азе.

8. Шоай хургвола партнер вовза. Американски партнераш та ха деза шоай партнераш малагIа таронаш йолаш ба. Дунен халкъашта юкъе къамаьл де йиш йола телефонни бувзам болаш бий теш уж? Поставкаш вIаштIехьйоахалургйолаш, материально-технически Iалашо. контакташ юлургйолаш бий теш? Исторически бахьанашта тIагIолла советски нах геттара лоралуш ба моллагIа а тайпа каьхаташ увттадеча.

9. Шоашта дикагIа мегаш дар леха. Дукха наькъаш да Советски Союзе коммерчески гIулакхаш леладара: чоалханерча вIаши йолча торговни операцешкара чIоагIача валютах хIама дохкарга кхаччалца. Йоккха пачхахьалкхен предприяти шеко йоацаш пайдане хургья, нагахьа санна аргIанара реорганизаци ергйоацаш тешаме яле. Нагахьа санна юкъарчал долча кооперативашца гIулакхаш леладе хьашт долаш шо дале, укхаза а кхерам боацаш дац шо. Нагахьа санна шоана чIоагIа валюта ерригача фонда а наьха а эшаш дола товараши изделеши эцара цу фондах пайда эца таронаш наьха а мел я хьожаш.

10. Лоралуш хилалаш. Советски Союзе дукхача наьха йиш яц событешца гIа боахаш хила: уж човхабаь а бохабаь а ба вIашдухьаленаша. Бакъда, таронаш геттара йоккхий я, американски компаней йиш я деш дола гIулакх дувца правилаш хьатIаязъе. Из деш шинна а оагIона кхераме а да. ХIара компани декхаройла я советски кердача вахара хьалашка гIулакх мишта леладе деза къоастаде — событешта влияни е, цунна юкъе хьинаре дакъалоацар хинна дIа а этта, е дакъа лоацаргдоацаш дIакъаста.

Ше къаьстта йола ха я вайгара яр. Укхаза вай йиш я воай законагIа дола коммерчески хьашташ кхоачашде. Советски Союзе ахча де а. Советски Союзаца керда торгово-экономически гIулакхаш леладара новкъостал деш вайна новкъостал дулургда воай мехка кхерамзле чIоагIъяра. Вай йиш хургья дIаяхача хана долла хIама дохадеш хинна хиларца, личны бокъонаши хьашташи пачхахьалкхен абстрактни хьаштел лохагIа оттадаь хинна хиларца геттара дукхача хава бала текха долча советски халкъа новкъостал де а.

(АПН).

РОМАНОВГIАР ДИНАСТЕ ТIЕХХЬАРЧА ДЕНОЙХ

дувцаргда «Цареубийца» яхача советско-английски художественни фильма. Цун съемкаш яха волавеннав вовзаш вола советски режиссер Карен Шахназаров. А. Бородинскеца цхьана сценаре автор а ва из.

Геттара къиза пачхахьа дезал боабар да керда кинолента даккхара бахьан. «Са безам ба къаьстта шоай тайпара бола нах бовза, — йоах К. Шахназарова. — уж массе хана а хиннаб. Саг — палач... Революци йолча хана, хала хете а, дукха хиннаб уж. Идея бахьан валар яха дешаш идея бахьан саг ве яхачарца хийцад цар. ФуннагIа даь а нах боабар».

Фильмага диллача пачхахьа вийнар ва Яков Юровский. Цун роль ловзаю «О, счастливчик», «Заводской апельсин», «Калигула» яхача фильмашкара вовзаш волча английски актера Малькольм Мак-Дауэлла. Николай ШоллагIчун роль ловзае хьийхэ ва Олег Янковский, хIаьта императрица Александрай роль ловзаергья Ольга Антоновас.

Картина доаккхар ва оператор Н. Немоляев, костюмий художник — В. Романова. Москве, Кусково усадьбе фильма хьалхара кадраш яьлай.

СУРТА ТIА: Николай II роль ловзаю Янковский Олега, Крымчюс Светланас роль ловзаю цун нускала Александрай.

Л. ПАХОМОВАЙ сурт. (ТАСС-а фотохроника).

ГIАЛГIАЙ КИЦАШ

Укх номер тIа дIахо кевато оаха гIалгIай кицашта. Ер кицаш къахьегамах — мекъалах, сабарах — сихалах лаьца да. Цу тайпара кицаш цхьана гулдар ший маIан долаш да. Къахьегам дилла а сабарца бувзабенна мабий. Къахьегамо сабар кхеду сага оамалца. Сабаро гIо ду, болх мел дукха бале а, из толамца чакхбаккха. «Сабар — кlесналенн дIоагIа», «Сабаро лоам баькхаб, сихало са диад», «Шалта иръеьчо валар дихьад, нух ирдаьчо вахар диад». Уж кхо кица гIалгIай къаман нравственни лоаттама формулаш санна тIаэца мегаргдолаш да. ХIаьта, бIарчча хьанийцача, гIалгIай дерригача кицай гулламах — къаман вахара къаман хьаькъала, къаман нравственноста энциклопеди я ала йиш я. Пела бухе чаь буц юсаш мо, бIаьшерений бухе кицаш дус. БIаргашца дийша па Iеш, дегаца деша ховчоа къаман деррига истори бIаргагу кицаш дешача хана. ДIаяхача бIаьшеренашка малагIа Iаьдалаш хиннад тIалгIай, малагIа барзкъа дукхадаьд цар, малагIа сискал йиаьй мишта къахьийгад, малагIа Iалам хиннад царна гонахьа, малагIча боарамца къоастадаьд цар хоза е кирча дар — из дерригa кицашкара гу. Цудухьа, мах бaь варгвоацаш лоархIаме да кицаш гулдар, лахар, дIалздар.

* * *

Ахархо екханга хьеж.

Аьхки ваьгIар — Iай иддав.

Аьхки хьоа кхийхкачун — Iай яьй кхийхкаб.

Бетташ, бетташ кхера а баьттIаб.

Болар де па тутача говра шод йийттай.

БIаьстан дено Iан бутт кхоаб.

Воаллашехьа валац когабухьара.

Водар гаьнаваьннав.

Гота йодаш сиргIалго баь тIа ловза йода со яьхад, готара йоагIаш жожагIатера йоагIа со яьхад.

Гота сацийта — мелIа ловзаде.

Дакъа — нийса, хьинар — тIехь.

Да ловзаваьлча — кха ловзадаьннад, кха ловзадаьлча — Iу ловзаваьннав, Iу ловзаваьлча — пхьу ловзабаьннаб.

Дер дайначо даьр дийцад, воча тIехьено даьй биййаб.

Дог доацача Iатто цIог доаца Iаса даьд.

Илли аьлча мара гота йолаеннаяц.

Илли па аьлча, Села Сатас мисара маха баьккхабац.

Истара муIа, тIа баьгIача мозо яьхад: готара боагIа со.

Кхоана хоттар аьнна йита гIалий цIог хоттанза йисай.

Къамаьла кIезигагIа — балха дикагIа.

Къахьадар ца кхаьллача, мерзачун чам хайнабац.

КIайча кулгашта наьха къахьегам беза.

Лийннача цогала бат хьаьнъеннай, яьгIача берза цIог чкъормадаьннад.

Лоам баккха хала да, лоам баьккхача хала дац.

БIаргашта дукха хете а, кулгаша хьаду.

Мангала ваьллачун постар чу тIум хиннай.

МергIалг мергIал тIа дехкаш мара хилац хол.

Оахаш аьнар — оардаш корадаьд.

Рузкъа цIеца — хьацарца мара гулдаьлац.

Сабар — дерригача дунен корта.

Сайрийна вийлхар Iуйрийна вийлав.

Сиха даха хий фордах кхийттадац.

Сихал — Iовдал, сабар — кхетам.

Сих а ма ле, виц а ма ле.

Уллача берзал лела цогал тол.

Урхе ца яьккхача мухале хиннаяц.

Эттача хана Iу балха тIера хул, денача хана нускал ээди хул.

Хала дар аьле бIу ма къожабе, атта дар аьле тесса ма дита.

Халонех кхийрар диках кхийнавац.

Хало па Iайшачоа атто яйзаяц.

Хац ма ала, лац ала.

Хьаде хала дац, даьр желаде хала да.

Хьегар денадац — кхаьрдар денад.

Хьувзаш бале а никъ тол.

ХIама ду моза бац, хIама дуа моза ба.

ХIан ду а хайна вагIачул, фу ду а хайна вагIар тол.

Чубеллар — низз, гибеллар — мухь.

Ший ханнахьа вижар — кхаь воча хIамах тиннав, ший ханнахь гIеттар — кхаь дикача хIамах кхийнав.

Шортта водар гаьна ваьннав.

Iайха ца даьр даьд ма яха, даьчун даьр доа а ма де.

Iанне ца Iийначоа, дегIане ца дегIар хиннад.

Iурре гIеттача Iуна жий шолха бахкаб.

Iурра хулчи леха тIехье ма кхуйла вай.

Аьхки ваьгIар — Iай иддав.

Аьхки хьоа кхийхкачун — Iай яьй кхийхкаб.

СПОРТ

КОТАЛО ЯЬККХАР

Шерагара шу массаза доалший говзал лакхъеш хьайоагIа Наурски ДОСААФ-а мотобольни спортклуба команда. СССР спорта мастер волча Александр Такулова кулгалдеш йола команда чIоагIа гIерта хиннай СССР чемпионата хьалхара моттиг яккха аьнна. Из цар яьккхар, СССР чемпионат лакхерча лиге дакъа лаца аьттув а баьлар. Чемпионате 20-зза ловзаш ялхайттаза котъяьлар, кхозза кот а ца йоалаш, эша а ца эшаш хилар, цкъа ийшар. Шийца ловзаш хиннарашта 76 бургац чутехар, хьаьта тIехъяллийтар 11 мара яц. Командага иштта котало яьккхийтар СССР спорта мастер Сергей Чемиев говза ловзаш карагIдаьннача гIулакхо. СССР спорта мастер волча Такулов Геннаде ловзараштa юкъе дикка толамаш даьхар, 46 бургац дIачутехар. Спортсменаша толамаш доахача дикка новкъостал деш хиннай КПСС Наурски райкоми, райисполкоми, района агропромышленни предприятеши. РСФСР яхьашта юкъе хьалхара моттиг яккхара къоастабаьрашца лайза дикка толамаш даьхар кхелетарий клуба командас. СССР яхьашта юкъе хьалхара моттиг яккхара лайзача цар шоллагIа моттиг яьккхар. Котвалар гIадвугаш хилар, бакъда, лакхерча лиге воалаш халонаш-м хилар.

Командана профессиональни статус еннай.

Н. КРУГЛОВ,
ДОСААФ отдела заведующе заместитель.

Редактор
Х. Э. АУШЕВА.

СЕНТЯБРЕРА ХАОТТАМ

Августа хьалхарча декаде фецара юккъера йIовхал ши градус лохагIа хургья кхоана. Укх тIеххьарча 55 шера 1953 шера 21 сентябре фецара йIовхал 36,3 градус хиннай.

Астрономически календарах дaьрхIача гурахьа 21 сентябре дии бийсаи цхьатарра нийслу, цул тIехьагIа ди доалуш бийса йIаьхлуш дIагIоргья ха. ДукхагIа, хьатIлух хержаш. Грозне кхоалагIча декадера фецара йIовхал 5 градус лохагIа хургья сентября хьалхарча декаде хургйолчул. Укх тIеххьарча 55 шера эггара йоккхагIа йола шелал хиннай г. Грозне (2,6 градус) 1956 шера 26 сентябре.

Сентябре аьхки санна йIайха а гурахьа санна дохк доаллаш хила а тарлургда. Дохк дукхагIча даькъе Iуйрийна отт, йоккха йоацаш моттиг дIа а лоацаш, сиха дIа а доалаш.

СССР Гидрометцентро беча хоамагIа дукхача шерашка отташ санна бетта юккъера температура Нохч-ГIалгIайчене 14—18 градус йIайха хургья, республике гIолла сентябре бетта юккъера температура 17,3 градус йIовхал хургья. седа юкъерча районашка 17—18 градус, къулбехье 15 градус гаргта хургья.

Дукхача шерашка хулаш санна а йоацаш йоачан кIезигагIа хургья. Нохч-ГIалгIайчене юккъера йоачан 42 мм хий а отташ хургья.

ТЕЛЕПРОГРАММА

ЕРА,

13 СЕНТЯБРЬ,

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — Футбол. Европа чемпионат. Сборни СССР — сборни Норвеги.
10.15 — Саг, Лаьтта, Веселенни.
11.20 — Берий сахьат (английски мотт а хьехаш).
12.20 — Коллаж.
12.30 — Ха. ТСН.
17.00 — ТСН.
17.15 — Бераштa фильм. «Акмаль дракон и принцесса».
18.20 — Ф. Лист. Венгерски рапсоди № 6.
18.30 — Ха. ТСН.
19.00 — Экологически бумеранг.
19.45 — Актуальни интервью.
19.55 — Рабыня Изаура» яха художественни фильм. 3-гIа сери.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — МВД хоамех.
21.50 — Из золотого фонда ЦТ. И. Л. Андроникова Устные рассказы яха передача.
22.40 — Камера смотрит в мир. Советские немцы.
23.40 — П. И. Чайковского романсаш. История и современность. 1-ра дакъа.
00.05 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика. Дешара программа.
8.15 — «Альманах кинопутешествий».
8.35, 9.35 — Природоведение. 5-гIа класс.
8.55, 9.55 — «Тарханы» яха документальни фильм.
9.05 — Испански мотт. Дешара хьалхара шу.
10.05 — Испански мотт. Дешара шоллагIа шу.
10.35, 11.45 — Биологи. 8-гIа класс.
11.00 — «Если вам за...» (юхагойтар).
12.10 — «Дело передается в суд» яха художественни фильм.
13.20 — «Пейзаж на фоне стены». «Приговоренные к гибели» яха документальни фильм.
13.55 — Ритмически гимнастика.
14.25 — «Мазепа». Ф. Листа симфонически поэма.
14.45 — Телефильма сеанс (юхагойтар). «Карино». 3-гIа сери.
16.00 — Передачай программа.
17.05 — Телефильм.
17.20 — Информационно-публицистически программа.
17.55 — «Москва—Брюссель антитIий». 4-гIа передача.
18.30 — Ха (сурдопереводаца).
19.00 — Фильм. Фильм. Фильм». Мультипликационни фильм.
19.20 — Коллаж.
19.25 — Хоккей. «ДоттагIала ловзараш». «Спартак» (Москва — Миннесота (Норд Старз, США). СалоIача хана (20.00) — Бийса даькъала хийла шун, бераш!
21.40 — РСФСР-а Лакхехьарча Совета сессе дневник.
22.40 — СССР-а Лакхехьарча Совета сессе.
23.10 — «Гармония» яха художественни фильм. (Венгри, 1987 ш.).
00.05 — «На радость вам и мне» яха фильм-концерт.

ПIАЬРАСКА,

14 СЕНТЯБРЬ,

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Зай и Чик» яха мультипликационни фильм.
10.20 — Экологически бумеранг.
11.05 — И. Л. Андроникова устные рассказы.
11.55 — ДIалокх Литовски камерни оркестро.
12.30 — Ха. ТСН.
17.00 — ТСН.
17.15 — Диалог с компьютером.
18.00 — Кинофестиваль «Приз зрительских симпатий». «Где Лоэнки прячет золото?» яха документальни фильм.
18.30 — «Кто есть кто?». Политически диалогаш.
19.45 — «В зоопарке — ремонт» яха мультипликационни фильм.
19.55 — «Рабыня Изаура» яха художественни фильм. 4-гIа сери.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — СССР-е правительстве.
21.50 — Коллаж.
21.55 — Из хиннад... хинад...
22.15 — «Дни комиссара Амброзио» яха художественни фильм. (Итали, 1990 г.).
23.50 — «Взгляд».
23.55 — «Петр Великий» яха документальни фильм.
00.55 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
Дешара программа.
8.15 — Альманах кинопутешествий.
8.35, 9.35 — История. 5-гIа класс.
9.05 — Английски мотт. Дешара шоллагIа шу.
10.35, 11.35 — Литература. 6-гIа класс.
11.05 — «Телеэко» журнал.
12.05 — «Гармония» яха художественни фильм.
13.00 — «На радость вам и мне» яха фильм-концерт.
13.35 — «Небеса хмуры» яха документальни фильм.
14.25 — Телефильма сеанс (юхагойтар). «Карино» 4-гIа сери.
17.00 — Передачай программа.
17.05 — Киножурнал.
17.15 — «Овлура гIала» (цун истори таханар хьам). (Башня Овлура и вчера и сегодня) инг. яз.).
17.55 — Информационно-публицистически программа.
18.30 — «Халкъан кхолларалла». (Народное творчество) (чеч. яз.).
19.00 — Футбол. Чемпионат СССР. ЦСКА — «Днепр». СалоIача хана (1945). Бийса даькъала хийла шун, бераш! «А у нас в гостях».
20.50 — СССР халкъа артисто — Д. Когана кулгал а деш СССР-а пачхахьалкхен симфонически оркестра концерт.
21.40 — РСФСР-е Лакхехьарча Совета сессе дневник.
22.40 — СССР Лакхехьарча Совета — сессе дневник.
23.10 — «Ступень к Парнасу» яха халкъа юкъера телевизионни фестиваль.

ШОАТТА

15 СЕНТЯБРЬ

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Диалогаш Игоря Бриля» яха фильм-концерт.
9.05 — Дай, мамаи, сон.
9.35 — Даха, лаьтта. Экологически программа.
10.35 — «Партнер». Коммерчески вестник.
11.05 — Свердловски опера дех.
11.45 — «Пи» белгалой хьал научно-популярни программа оагIошка.
12.45 — Бурда моден дIагойт.
13.15 — Варианты будущего яха документальни фильм.
14.15 — «Рябинушка» вокально трио концерт.
14.30 — Шоу-кейс у нас в гостях.
15.30 — «Малыш и Карлсон». «Карлсон вернулся» яха мультипликационни фильмаш.
16.10 — Политические диалоги.
17.10 — Халкъашта юкъера панорама.
17.55 — Футбол. Чемпионат СССР. «Торпедо»—«Спартак».
19.50 — Илли-90.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — Хьежархой дехарах. «Криминальный талант» телевизионни художественни фильм. 1—2-гIен серешш.
00.15 — «Музыка дождя» эстрадни концерт.
00.50 — ТСН.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — Москвера хореографически коллективай концерт.
8.15 — «Лень» яха мультфильм.
9.10 — Откуда ты родом? яха документальни фильм.
9.40 — «Звучала музыка в саду» пачхахьалкхен кагирхой театра оттаяь спектакль г. Ленинград.
11.00 — Видеоканал «Содружество».
14.30 — Передачай программа.
17.35 — Экологически дневник.
15.00 — Хоккей. ДоттагIала ловзараш. «Крылья Советов» (Москва) — «Миннесота Норд «Старз» (США).
17.30 — Видеоканал «Советская Россия».
20.00 — Бийса даькъала хийла шун, бераш! «Тигренок на подсолнухе» яха мультфильм.
20.15 — Искусствaн дуненахь. (В мире искусств) (чеч. яз.).
21.00 — Время (сурдопереводаца).
21.40 — РСФСР Лакхехьарча Совета сессе дневник.
22.40 — «Пресс» — клуб». Бийсанара сеанс.
00.40 — «В трясине» яха телевизионни художественни фильм. «Телефон полиции 110» яха циклера (ТВ ГДР, 1983 г.).

КIИРАНДИ

16 СЕНТЯБРЬ

I ПРОГРАММА

8.00 — Массанена а йола спорт.
8.15 — Ритмическая гимнастика.
8.45 — Тираж «Спортлото».
9.00 — «Iуррехьа а».
10.00 — «Даьхен гIулакхе».
11.00 — Iуйрийнара сакъердаме программа.
11.30 — Дунен гонахьа. Альманах.
12.30 — Могашал.
13.15 — Педагогика массарна.
14.15 — «Колючий Ежиков» яха документальни фильм.
14.45 — В мире сказок и приключений «Доктор Айболит» яха мультфильм.
16.15 — Юрта сахьат.
17.30 — «Играй гармонь». СалоIача хана 18.30 — фотоконкурс «Земля — наш общий дом».
19.35 — «Золотой волос» яха мультфильм.
19.50 — «Рабыня Изаура» яха художественни фильм 5-гIа сери.
21.00 — Ха. ТСН.
21.40 — О простом и вечном.
21.55 — Футбольни обзорени.
22.25 — Алла Пугачева и ее друзья... яха передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — Зарядка е отта!
8.15 — «Там на Халхин-Голе» яха документальни фильм.
8.30 — «Давайте меняться» мультфильм.
8.45 — «Возвращение реликвии». Алма-Атера передача.
9.10 — «Голубое око Сибири». Документальни фильм.
10.05 — «Пацура», «Первое признание». «Пятнадцатое лето» яха короткометражни художественни фильмаш.
11.15 — «По над быстрым Тереком-рекою...» яха концерт.
11.50 — «Фаьлг-фулг» (сказка для самых маленьких) (инг. яз.).
12.15 — Мехка театрашка хьахьокх. В. Распутин — Последний срок яха фильм спектакль Омскера драматически театра.
14.25 — Коллаж.
14.30 — «Советская Россия» яха видеоканал.
17.00 — «Угол зрения» кагирхошта яь программа.
18.00 — Хоккей. ДоттагIала ловзараш. «Динамо» (Москва) — «Монреаль Канадиенс» (Канада).
20.00 — Бийса даькъала хийла, шун, бераш! «У нас в гостях».
20.20 — «Оаш дехарах». Концерт.
20.50 — Объявленеши — рекламеи.
21.00 — Время (сурдопереводаца).
21.40 — «Шофер на один рейс» яха художественни фильм. 1-рен 1-гIен сереш.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковски ул., 92. Телефонаш: редактора — 22-45-57; редактора заместитела — 22-85-07; бехктокхама секретара — 22-84-68; отделаш: идеологически — 22-53-12; промышленностан транспортан — 22-75-81, 22-65-01; агропромышленни — 22-47-84, 22-90-66; культура — 22-64-75, 22-75-78; письмой — 22-85-64; машинописи бюро — 22-89-51; корректорски — 22-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907 г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 22-45-57; заместителя редактора — 22-85-07; ответственного секретаря — 22-84-68; отделов: идеологического — 22-53-12, 22-54-04; промышленности и транспорта — 22-75-81; 22-65-01; агропромышленного — 22-90-66; 22-47-84; культуры — 22-64-75; 22-75-78; писем — 22-85-64; машинописное бюро — 22-89-51; корректорская — 22-89-88.

Газет арадувл шинарен. ерен. шоаттен деношка

«Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковски, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 2696.